

Ir. J.M. Biemans
C.M. van Elk
Ir. B.M. Kamphuis

DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE GEMERT

Mededelingen No. 256
januari 1982

SIGN: L 27-256
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut Afdeling Structuuronderzoek
Conradkade 175, Den Haag, Telefoon: 070-614161

INHOUD

Blz.

SAMENVATTING

HOOFDSTUK I	INLEIDING	1
I.1.	Doel en opzet van het onderzoek	1
I.2.	De deelgebieden	1
I.3.	De economische betekenis van de landbouw in de gemeente Gemert	2
HOOFDSTUK II	DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE GEMERT IN DE PERIODE 1972-1980	4
II.1.	Aantal bedrijven naar beroepsgroep	4
II.2.	Cultuurgrond, grondgebruik en bedrijfsoppervlakte	4
II.3.	Samenstelling productie en productie-omvang per bedrijf	5
II.4.	Bedrijfstypen	5
II.5.	Arbeidsbezetting	6
II.6.	Opvolgingssituatie	7
II.7.	Productie-omvang per mannelijke arbeidskracht	7
HOOFDSTUK III	DE LAND- EN TUINBOUW IN DE DEELGEBIEDEN IN DE PERIODE 1976-1980	9
III.1.	Aantal hoofdberoepsbedrijven	9
III.2.	Oppervlakte cultuurgrond en wijze van grondgebruik	9
III.3.	Productie-omvang en samenstelling productie	11
III.4.	Bedrijfstypen	12
III.5.	Bedrijfsoppervlakte en verkaveling	13
III.6.	Bedrijfsomvang	15
III.7.	De bedrijfstakken	17
III.8.	Arbeidsbezetting	23
III.9.	Opvolgingssituatie	23
III.10.	Productie-omvang per arbeidskracht	24
III.11.	De "overige" bedrijven	24
HOOFDSTUK IV	EEN BEKNOPT SCHETS VAN DE LAND- EN TUINBOUW PER DEELGEBIED	26
HOOFDSTUK V	TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN IN DE LAND- EN TUINBOUW IN DE NAASTE TOEKOMST	29
V.1.	Aantal bedrijven	29
V.2.	Cultuurgrond	30
V.3.	Bedrijfstypen	30
V.4.	Productie-omvang per bedrijfstak	30
V.5.	Totale productie-omvang	33
V.6.	Productie-omvang per bedrijf en per man	33
V.7.	Slotopmerkingen	34

Overzicht van bijlagen en kaarten

Bijlagen

1. Enkele veel gebruikte termen met toelichting.
2. Berekening van de netto-toegevoegde waarde van de landbouw in Gemert in 1980.
3. De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype in 1976 en 1980.
4. De hoofdberoepsbedrijven naar oppervlakte cultuurgrond in 1976 en 1980.
5. Enige kengetallen van de hoofdberoepsbedrijven in de gemeente Gemert naar deelgebied.

Kaarten

1. Deelgebieden.
2. Gemiddelde bedrijfsoppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven in 1980.
3. Gemiddeld aantal kavels per hoofdberoepsbedrijf in 1976.
4. Gemiddeld aantal sbe per hoofdberoepsbedrijf in 1980.
5. Gemiddeld aantal melkkoeien per hoofdberoepsbedrijf in 1980.
6. Gemiddeld aantal g.v.e. per ha grasland en voedergewassen op hoofdberoepsbedrijven in 1980.
7. Percentage hoofdberoepsbedrijven (met melkkoeien) met ligboxenstallen in 1980.
8. Opvolgingssituatie op hoofdberoepsbedrijven in 1980 (bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar).
9. Gemiddeld aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht op hoofdberoepsbedrijven in 1980.

SAMENVATTING

Doel en opzet van het onderzoek

In het kader van de voorbereiding van het bestemmingsplan Buitengebied heeft het Landbouw Economisch Instituut in opdracht van de gemeente Gemert een onderzoek verricht naar de positie van de land- en tuinbouw in deze gemeente.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met het stedenbouwkundig bureau Kuiper Compagnons te Rotterdam.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te verschaffen in de ontwikkelingen in de agrarische bedrijfstak in de afgelopen periode en de te verwachten ontwikkelingen in de naaste toekomst.

Het onderzoek is gebaseerd op de C.B.S.-Landbouwtellingen van 1972, 1976 en 1980.

De deelgebieden

Om een goed inzicht te verkrijgen in de agrarische structuur binnen de gemeente was het noodzakelijk enige deelgebieden te onderscheiden. In overleg met de gemeente en het stedenbouwkundig bureau zijn zes deelgebieden onderscheiden (zie kaart 1.):

Esdonk: gelegen in het noordwesten van de gemeente.

Gemert - Handel - Mortel: het centrale deel van de gemeente met de kern Gemert en de kerkdorpen Handel en Mortel.

Broekkant: ten westen van de kom Gemert.

Elsendorp-Noord: noord-oostelijke ontginningsgebied met kerkdorp Elsendorp.

Elsendorp-Zuid: het voornamelijk beboste deel van het ontginningsgebied.

Mortelse Peel: overgang tussen jonge ontginningsgebieden en het overige deel van de gemeente.

In bijlage 5 wordt een overzicht gegeven van enige belangrijke kengetallen betreffende de land- en tuinbouw in de deelgebieden.

Aantal bedrijven

In 1980 waren er in Gemert in totaal 341 geregistreerde agrarische bedrijven. Hiervan waren er 292 hoofdberoepsbedrijven (dat wil zeggen bedrijven waarop het bedrijfshoofd het merendeel van zijn arbeidstijd aan het bedrijf besteedt); 40 bedrijven van niet-agrariërs en 9 bedrijven van rustende (niet-)agrariërs. Deze laatste 49 bedrijven gebruikten in 1980 5% van de oppervlakte cultuurgrond en leverden 3% van de totale productie-omvang. In het hierna volgende zullen deze bedrijven buiten beschouwing blijven. Dit geldt eveneens voor een tweetal zeer specifieke bedrijven, namelijk het leghennenbedrijf Euro-Ei en de Helso Kwekerij.

Het aantal hoofdberoepsbedrijven is in de periode 1972-1980 gedaald van 337 tot 292. Deze daling vond voornamelijk plaats tussen 1972 en 1976. Deze ontwikkeling is analoog aan die in de provincie Noord-Brabant.

Op basis van informatie verkregen van de ter plaatse goed bekende personen in de gemeente Gemert zijn de continueringskansen van de bedrijven nagegaan. Hieruit blijkt, dat het aantal hoofdberoepsbedrijven in

de naaste toekomst minder snel zal dalen dan voorheen en wel tot ongeveer 260 in 1990.

Evenals in de voorgaande jaren zal deze afname voornamelijk plaatshebben in Gemert-West, in het bijzonder in het deelgebied Gemert - Handel - Mortel.

Aantal arbeidskrachten

In 1972 waren er in de Gemertse land- en tuinbouw nog 401 vaste mannelijke arbeidskrachten werkzaam. In 1980 was dit gedaald tot 339. Analooq aan de ontwikkeling van het aantal bedrijven had deze vermindering voornamelijk plaats in de periode 1972-1976 en in het deelgebied Gemert - Handel - Mortel. Ongeveer 45% van de bedrijfshoofden in 1980 was ouder dan 50 jaar. Van hen had 35% een opvolger hetgeen overeenkomt met het provinciale cijfer. Opvallend laag was het opvolgingspercentage in Gemert - Handel - Mortel. Vandaar ook dat hier in de toekomst een relatief sterke daling van het aantal bedrijven en arbeidskrachten wordt verwacht. Het totale aantal arbeidskrachten in de Gemertse land- en tuinbouw zal naar schatting dalen tot ongeveer 300 in 1990.

Bedrijfsoppervlakte

De oppervlakte cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven in Gemert verminderde van 3.662 ha in 1972 tot 3.332 ha in 1980, met name in het deelgebied Gemert - Handel - Mortel.

Ook in de komende jaren zal een verdere vermindering optreden, zowel ten gevolge van de onttrekking van cultuurgrond aan de landbouw voor niet-agrarische doeleinden als van het feit dat personen die uit de registratie verdwijnen, nog grond aanhouden. Verwacht wordt dat de totale afname in de komende 10 jaren ongeveer 10% zal bedragen, zodat de oppervlakte in gebruik bij de hoofdberoepsbedrijven in 1990 nog ongeveer 3.000 ha zal bedragen.

Aangezien deze afname gelijk is aan de afname van het aantal bedrijven zal de gemiddelde oppervlakte per bedrijf zich handhaven op het niveau van 1976 en 1980. Daarvoor was nog sprake van een toename van 11 ha in 1972 tot 12 ha in 1976. De gemiddelde oppervlakte ligt in Gemert op een lager niveau dan het provinciale gemiddelde. Binnen het plangebied komen aanmerkelijke verschillen in de gemiddelde bedrijfsoppervlakte voor. Gemiddeld waren de bedrijven het kleinst in het deelgebied Gemert - Handel - Mortel met 9 ha en het grootst in Elsendorp-Zuid met 35 ha. In Gemert - Handel - Mortel en in Broekkant is de gemiddelde oppervlakte in de afgelopen jaren kleiner geworden, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met de onttrekking van cultuurgrond voor niet-agrarische doeleinden en met de komst van nieuwe gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven.

Grondgebruik

Bijna driekwart van de oppervlakte cultuurgrond in Gemert was in 1980 in gebruik als grasland. Van het overige was ongeveer 80% in gebruik voor de teelt van snijmais (680 ha). Daarnaast was er een geringe oppervlakte tuinland (87 ha). Ongeveer de helft van het areaal snijmais wordt verbouwd in het deelgebied Gemert - Handel - Mortel, waar reeds van oorsprong de oude bouwlandgronden liggen. De totale oppervlakte snijmais is in de

afgelopen periode sterk toegenomen, maar zal in de naaste toekomst waarschijnlijk niet verder worden uitgebreid. Evenals in het verleden zal de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond voornamelijk ten koste gaan van het grasland. In 1990 zal de oppervlakte grasland globaal ongeveer 2.200 ha bedragen tegen ca 2.500 ha in 1980.

Bedrijfstypen

Op grond van de omvang van de verschillende bedrijfstakken kunnen de bedrijven worden ingedeeld in verschillende typen. De belangrijkste bedrijfstakken in Gemert vormen de rundveehouderij en de intensieve veehouderij. Van de 292 hoofdberoepsbedrijven in 1980 waren 129 voornamelijk of uitsluitend gericht op de rundveehouderij en 130 op de intensieve veehouderij. Van de overige bedrijven waren 20 voornamelijk gericht op de tuinbouw. Zowel van de genoemde groep rundveebedrijven als van de intensieve veehouderijbedrijven was ruim 60% gespecialiseerd in de betreffende bedrijfstak. Dat wil zeggen dat meer dan 80% van de totale productie-omvang van deze bedrijven uit deze bedrijfstak komt. Het aandeel van de gespecialiseerde bedrijven in het totaal is in de loop der tijd duidelijk toegenomen. Men mag ervan uitgaan, dat deze tendens zich in de naaste toekomst zal voortzetten. Evenals in de zeventiger jaren zal dit specialisatieproces zich vooral manifesteren in de intensieve veehouderij. In de melkveehouderij zal de ontwikkeling naar verdere specialisatie waarschijnlijk geringer zijn, omdat het effect van de overschakeling van melkbussen op melktanks nagenoeg is uitgewerkt.

Productietakken

Met 44% van de totale productie-omvang in 1980 was de rundveehouderij de belangrijkste productietak in Gemert. Tussen 1976 en 1980 steeg het totale aantal melkkoeien met 10%, terwijl het aantal melkveebedrijven met bijna 25% verminderde. Daardoor nam de gemiddelde veebezetting toe van 35 melkkoeien per bedrijf in 1976 tot 52 in 1980. Relatief klein was de gemiddelde melkveestapel in Gemert - Handel - Mortel, (38 melkkoeien) terwijl deze in Elsendorp-Zuid meer dan het dubbele van de andere gebieden bedroeg (116 melkkoeien).

De toekomstige ontwikkeling van de melkveehouderij is in belangrijke mate afhankelijk van het aanwezige areaal grasland en voedergewassen.

Zoals in het voorgaande reeds is aangegeven zal dit afnemen met ongeveer 300 ha. Teneinde de totale veestapel op peil te houden is een verhoging van de veedichtheid noodzakelijk. Gemert kende reeds een hoge veedichtheid (3,1 grootvee-eenheden per ha), die mede mogelijk is gemaakt door de teelt van snijmais. Een verdere stijging is nog mogelijk, onder meer in die gebieden, waar de externe productie-omstandigheden in het kader van de ruilverkaveling Bakel in het recente verleden zijn verbeterd en in de naaste toekomst nog zullen worden verbeterd. Verder zal aankoop van voer van elders nodig zijn. Het is dan wellicht mogelijk de veedichtheid te verhogen tot 3,5 grootvee-eenheden per ha, zodat de omvang van de totale melkveestapel kan worden gehandhaafd. Doordat het aantal melkveebedrijven verder zal dalen, zal de gemiddelde veestapel per bedrijf in omvang toenemen.

Het aandeel van de intensieve veehouderij in de totale productie-omvang is in de afgelopen periode sterk toegenomen. De voornaamste takken van veredeling zijn de fokvarkens- en de mestvarkenshouderij, die samen 75% van de intensieve veehouderij in Gemert uitmaken. De groei van de intensieve veehouderij is samengegaan met een sterke specialisatie in deze bedrijfstak.

Het aantal bedrijven met intensieve veehouderij neemt af, terwijl het aantal dieren per bedrijf sterk toeneemt. Als extreem voorbeeld hiervan kan worden genoemd het leghennenbedrijf Euro-Ei. Dit bedrijf is bij het landbouwonderzoek buiten beschouwing gelaten wegens zijn specifieke aard.

Verwacht mag worden, dat de productie-omvang in de intensieve veehouderij in de naaste toekomst nog wel verder zal toenemen, zij het niet zo spectaculair als in de zeventiger jaren, gezien de verwachte problemen met betrekking tot de afzet, de mestoverschotten en de hinderwet. In aansluiting op de Provinciale Structuurnota "Wijzer naar 1985" wordt ervan uitgegaan dat de totale productie-omvang van de Gemertse intensieve veehouderij tussen 1980 en 1990 met slechts 20% zal toenemen tegen 86% in de periode 1972 - 1980. Deze groei zal voornamelijk plaatshebben op bestaande bedrijven.

De tuinbouw in Gemert is van een bescheiden omvang. In 1980 leverde deze bedrijfstak 10% van de totale productie-omvang, waarvan ca 40% champignons. Verder is er wat glas- en open grondtuinbouw. Evenals in de voorgaande periode wordt er enige groei van de tuinbouwproductie verwacht, door uitbreiding van het glasareaal en van de oppervlakte champignons.

Productie-omvang per bedrijf en arbeidskracht

De ontwikkelingen in de onderscheiden productietakken hebben ertoe geleid dat de betekenis van de intensieve veehouderij in de loop der tijd sterk is toegenomen bij een afnemende betekenis van de rundveehouderij. De verwachting is dat deze tendens zich in de naaste toekomst zal voortzetten. Gezien de in voorgaande omschreven uitgangspunten, zal namelijk ruim 90% van de groei van de totale productie-omvang geleverd worden door de intensieve veehouderij. Het aandeel van deze bedrijfstak in het totaal zal daarmee kunnen toenemen van ca 40% in 1980 tot 45% in 1990, terwijl de rundveehouderij het omgekeerde beeld te zien geeft.

Vergeleken met de voorgaande periode zal de totale productie-omvang in de naaste toekomst slechts in beperkte mate toenemen, namelijk met nog geen 1% per jaar tegen ruim 4% per jaar in de periode 1972 - 1980. Door een iets sterkere daling van het aantal bedrijven zal de productie-omvang per bedrijf met ongeveer 2% per jaar kunnen stijgen, maar ook deze groei blijft achter bij die in het recente verleden (ruim 6% per jaar). Uit de ramingen volgt dat de gemiddelde omvang van de hoofdberoepsbedrijven in 1990 ongeveer 235 sbe zal bedragen. In 1980 was dit 192 sbe. De verschillen in de gemiddelde bedrijfsomvang tussen de deelgebieden zullen waarschijnlijk gehandhaafd blijven.

In 1980 was het gemiddelde aantal sbe per bedrijf het laagste in Gemert - Handel - Mortel met 161 sbe. In de Mortelse Peel was dit 232 sbe, in Elsendorp-Zuid 289 sbe en in de overige deelgebieden rond de 190 sbe.

Globaal genomen dient een bedrijf bij een doelmatige bedrijfsvoering een omvang van ongeveer 140 sbe te hebben om productieve werkgelegenheid te bieden aan een volwaardige arbeidskracht. In Gemert had ruim één derde van de bedrijven in 1980 een geringere productie-omvang.

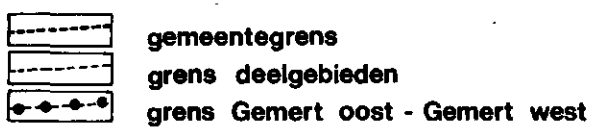
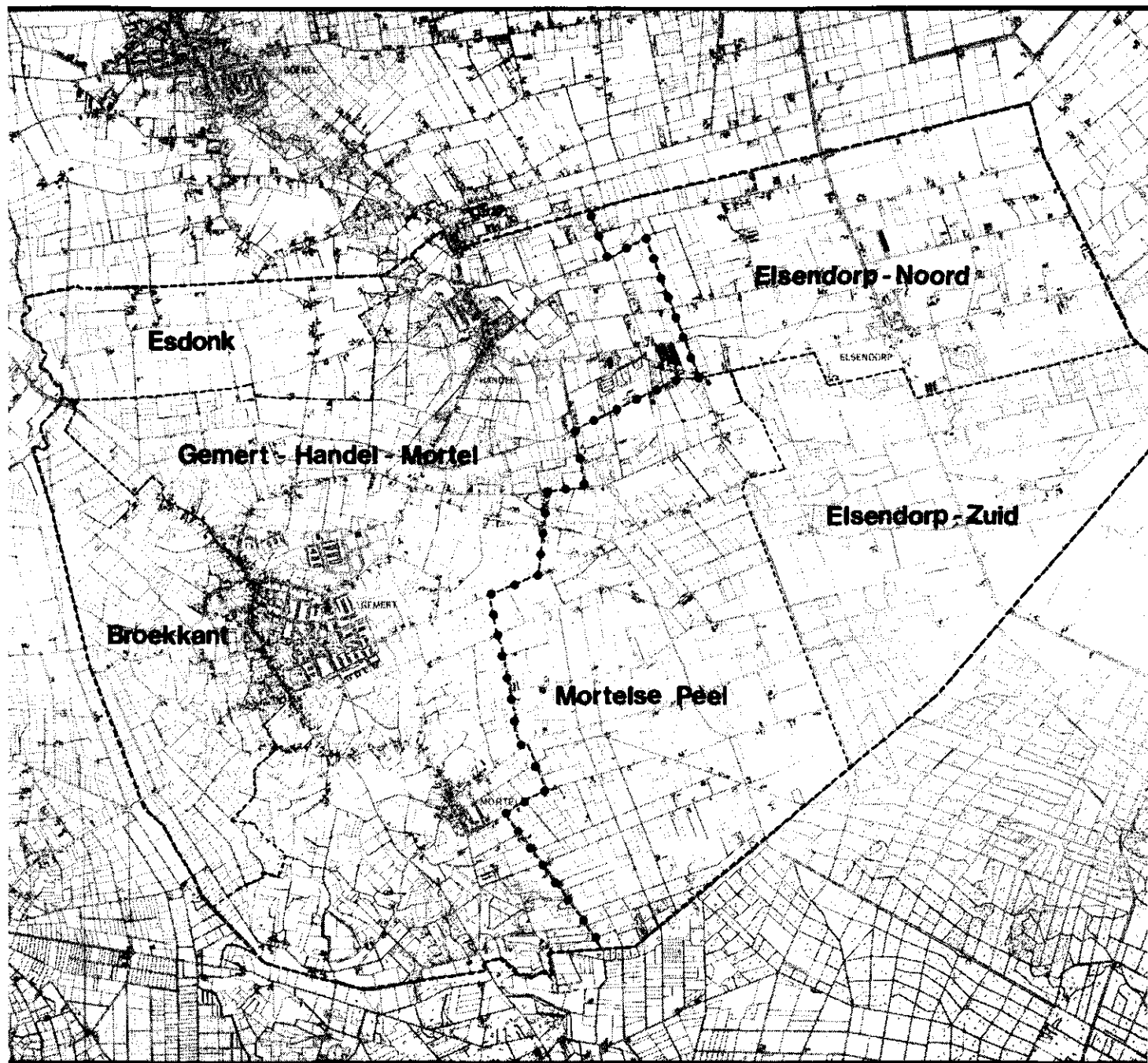
In Gemert - Handel - Mortel was dit zelfs ongeveer de helft. Daarentegen in de Mortelse Peel slechts één kwart.

De gemiddelde productie-omvang per vaste mannelijke arbeidskracht laat ongeveer hetzelfde beeld zien. Deze zal volgens de ramingen stijgen van 163 sbe in 1980 tot 202 sbe in 1990. Dat wil zeggen een toename van 2,4% gemiddeld per jaar tegen 6,4% in de periode 1972 - 1980. Aangezien een ongeveer gelijke ontwikkeling wordt verwacht voor de gehele Brabantse agrarische sector, zal echter ook in de toekomst de gemiddelde productie-omvang per man in Gemert nog gunstig afsteken tegen het provinciale gemiddelde.

Enige slotopmerkingen

Rond het midden van de zeventiger jaren is een trend-breuk opgetreden in de ontwikkeling van de Gemertse land- en tuinbouw. De gemiddelde jaarlijkse stijgingspercentages van het aantal sbe per bedrijf en per vaste mannelijke arbeidskracht illustreren dit erg duidelijk. Overigens is dit geen typisch Gemerts verschijnsel. De gesignaleerde ontwikkeling heeft zich in de gehele Brabantse agrarische sector voorgedaan.

In de periode 1980-1990 zullen waarschijnlijk de mogelijkheden om het aantal sbe per bedrijf en per man te vergroten naar verhouding nog geringer worden. Bovendien dient te worden bedacht, dat deze mogelijkheden in zeer aanzienlijke mate worden bepaald door de intensieve veehouderij, terwijl de geraamde uitbreiding van deze sector niet zonder meer zeker is, gezien de problemen waarmee deze wordt geconfronteerd. In de vooruitberekening is ervan uitgegaan, dat het aantal sbe voor de intensieve veehouderij tussen 1980 en 1990 nog zal kunnen toenemen met 20%. Bij een minder gunstige ontwikkeling zullen de mogelijkheden tot vergroting van de productie-omvang per bedrijf en per arbeidskracht geringer zijn en daarmee ook de mogelijkheden tot verbetering of zelfs handhaving van de inkomenspositie.

I.1. Doel en opzet van het onderzoek

In verband met de voorbereidende werkzaamheden voor het bestemmingsplan buitengebied achtte het bestuur van de gemeente Gemert het gewenst een onderzoek te laten verrichten naar de positie van de land- en tuinbouw in de gemeente.

Het Landbouw Economisch Instituut is gevraagd in samenwerking met het bureau Kuiper Compagnons een dergelijk onderzoek uit te voeren.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te verschaffen in de ontwikkelingen in de agrarische bedrijfstak in de afgelopen periode en de te verwachten ontwikkelingen in de naaste toekomst. Daarbij zal aansluiting worden gezocht bij het LEI-onderzoek: "De land- en tuinbouw in het gewest Helmond", waarbij ook de agrarische bedrijven in de gemeente Gemert waren betrokken. Dit onderzoek had betrekking op de periode 1965-1976 met een daaruit afgeleide vooruitberekening tot 1986.

Het onderzoek in de gemeente Gemert richt zich met name op de ontwikkelingen na 1972 terwijl de prognoses reiken tot 1990.

Verder verschaft deze nota gedetailleerde informatie over verschillen in de agrarische structuur binnen de gemeente. In het gewestelijk onderzoek maakte de gemeente Gemert deel uit van twee deelgebieden, terwijl in dit onderzoek zes deelgebieden zijn onderscheiden. Het onderzoek is gebaseerd op de C.B.S.-landbouwtellingen van 1972, 1976 en 1980. In de resultaten van het voorliggend onderzoek is een tweetal bedrijven wegens hun zeer specifieke karakter buiten beschouwing gelaten.

I.2. De deelgebieden

De gemeente Gemert kan worden onderscheiden in twee gebieden: het hooggelegen vrij jonge ontginningsgebied in de oostelijke helft en het in het westen gelegen lagere gedeelte dat langer in cultuur is. In het westelijk deel van de gemeente zijn de drie volgende deelgebieden onderscheiden:

"Esdonk":

gelegen in het noordwesten van de gemeente met een duidelijk agrarisch karakter. Dit gebied maakte deel uit van de ruilverkaveling "Boekel", die inmiddels is afgerond.

"Gemert - Handel - Mortel":

het centrale deel van de gemeente met de kern Gemert en de kerkdorpen Handel en Mortel. Het deelgebied wordt gevormd door de eerste nederzettingen met de aangrenzende oude bouwlanden en ontginningen.

"Broekkant":

het gebied ten westen van Pandelaar - kom Gemert - Oudestraat. De gronden zijn laag gelegen en als grasland in gebruik bij de bedrijven die van oorsprong aan de rand van dit deelgebied, in de kern, liggen.

Ook in het oostelijke deel van de gemeente zijn drie deelgebieden onderscheiden:

"Elsendorp-Noord":

vormt het noordoostelijke deel van de gemeente met daarin het kerkdorp Elsendorp. Dit jonge ontginningsgebied is intensief bij de landbouw in gebruik met regelmatig verspreide boerderijen aan een rechtlijnig wegennet.

"Elsendorp-Zuid":

dit deel van het jong ontginningsgebied bestaat voor een groot deel uit bossen en heidevelden. Hiertussen liggen landbouwgronden en er bevindt zich het kerkdorp Vossenbergh.

"Mortelse Peel":

ligt ten oosten van het kerkdorp Mortel. Het gebied kan worden beschouwd als een overgangsgebied tussen de jonge ontginningen en het overige deel van de gemeente.

De begrenzing van de deelgebieden is in overleg met het bureau Kuiper Compagnons vastgesteld en berust voornamelijk op landschappelijke criteria (zie kaart 1.).

1.3. De economische betekenis van de landbouw in de gemeente Gemert

De laatste jaren zijn de bedrijfsresultaten in de landbouw naar bedrijfs-economische maatstaven veelal negatief. Hierdoor is men geneigd het economisch belang van de landbouw als geheel te onderschatten. De economische betekenis van een bedrijfstak kan men onder andere aangeven aan de hand van de hoeveelheid inkomen, die hierin wordt gevormd: men koopt op elk bedrijf grondstoffen aan, betaalt voor diensten en verkoopt producten. Als op de verkoopwaarde van de producten de kosten van aangekochte grondstoffen en diensten in mindering worden gebracht, resteert de beloning van de op de bedrijven geleverde arbeid en van het in de grond en goederen geïnvesteerde vermogen.

Op basis van bedrijfseconomische gegevens over de boekjaren 1975/1976 tot en met 1978/1979 en de samenstelling van de productie in de gemeente Gemert kon worden berekend dat de bedrijven met rundveehouderij, akkerbouw en intensieve veehouderij in 1980 globaal genomen voor ca 47 miljoen gulden aan goederen en diensten aankochten en voor ca 68 miljoen aan producten verkochten. Voor de inbreng van kapitaal, grond en arbeid op de bedrijven ontving men - agrariërs, werknemers, verpachters en vermogenverschaffers - globaal genomen 21 miljoen gulden (zie tabel 1.1. en bijlage 2.).

Tabel 1.1. Netto toegevoegde waarde in 1980 (x miljoen gulden)

Productietak	Opbrengsten	Non factor kosten 1)	Netto toegevoegde waarde 2)
Rundveehouderij	32,8	20,6	12,2
Intensieve veehouderij	35,5	26,9	8,6
Totaal	68,3	47,5	20,8

1) kosten voor grondstoffen en diensten (inclusief afschrijvingen).

2) opbrengsten minus de non factorkosten.

HOOFDSTUK II DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE GEMERT IN DE PERIODE 1972-1980

II.1. Aantal bedrijven naar beroepsgroep

In Gemert liep het aantal geregistreerde¹⁾ bedrijven tussen 1972 en 1980 terug van 374 tot 341. Dit betekent een afname van gemiddeld 1,1% per jaar, hetgeen geringer is dan in de hele provincie (1,6%).

De daling van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Gemert, vond evenals in de provincie voornamelijk plaats tussen 1972 en 1976, daarna daalde het aantal veel minder sterk. Het aantal "overige bedrijven" nam tussen 1972 en 1980 toe; deze toename vond plaats tussen 1972 en 1976, daarna bleef het aantal vrij constant.

In 1980 bestond 14% van alle bedrijven uit "overige bedrijven", waarvan 40 van niet-agariërs en 9 van rustende (niet-)agrariërs. Deze groep gebruikte 5% van de oppervlakte cultuurgrond en leverde 3% van de totale productie-omvang. Gezien vooral het geringe aandeel in de productie-omvang zullen in het vervolg van dit hoofdstuk uitsluitend de hoofdberoepsbedrijven in beschouwing worden genomen.

II.2. Cultuurgrond, grondgebruik en bedrijfsoppervlakte

De oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij de hoofdberoepsbedrijven bedroeg in 1972 3.662 ha tegen 3.332 ha in 1980. Een daling van 330 ha, waarvan 228 ha (69%) tussen 1972 en 1976.

Bijna drie kwart van de cultuurgrond is in gebruik als grasland. De oppervlakte bouwland is ondanks de afname van het totale areaal cultuurgrond groter geworden. Oorzaak hiervan is de sterke toename van de oppervlakte snijmais. In 1972 werd voor deze teelt 31% van de oppervlakte bouwland benut tegen 89% in 1980; een toename die voor twee derde deel tussen 1972 en 1976 tot stand kwam. Door deze ontwikkeling stond in 1980 95% van de oppervlakte cultuurgrond in de gemeente ten dienste van de rundveehouderij. De vermindering van het tuinland wordt veroorzaakt door het minder telen van groenten in de open grond.

Tabel 2.1. Grondgebruik in 1972, 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven)

	1972	1976		1980	
	ha	ha	index 1972=100	ha	index 1976=100
Bouwland	670	707	106	771	109
Grasland	2.792	2.618	94	2.474	94
Tuinland	200	109	55	87	80
Totaal	3.662	3.434	94	3.332	97
Ha per bedrijf	11,1	12,0	108	11,9	99

1) Bijlage 1: omschrijving van enkele veelgebruikte termen.

In 1980 had ongeveer 4% van de hoofdberoepsbedrijven geen grond in gebruik. De gemiddelde oppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven nam toe van 11 ha in 1972 tot 12 ha in 1980. Deze toename vond plaats tussen 1972 en 1976.

Zowel in 1972 als in 1980 beschikte de helft van de bedrijven (met grond) over niet meer dan 10 ha.

II.3. Samenstelling productie en productie-omvang per bedrijf

De productie-omvang van de bedrijven is uitgedrukt in standaardbedrijfs-eenheden (sbe). Naast de oppervlakte wegen hierin ook mee de verschillen in intensiteit van het grondgebruik en de omvang van de intensieve veehouderij en de champignonteelt.

Het totale aantal sbe op de hoofdberoepsbedrijven is in de periode 1972-1980 met 39% toegenomen. Deze stijging was in de periode 1972-1976 een paar procent meer dan in de periode 1976-1980 (19% respectievelijk 17%). De groei van de productie in Gemert was in de onderzochte periode relatief groter dan in de provincie als geheel.

Van de totale agrarische productie leverde in 1980 de rundveehouderij met 44% het grootste deel, onmiddellijk gevolgd door de intensieve veehouderij met 41%.

Tabel 2.2. De productie-omvang op hoofdberoepsbedrijven naar productierichtingen in 1972, 1976 en 1980

Productierichting	1972	1976		1980	
	sbe (x 1000)	sbe (x 1000)	index (72=100)	sbe (x 1000)	index (76=100)
Akkerbouw	2,7	2,9	110	2,9	100
Rundveehouderij	18,5	22,7	123	24,3	107
Intensieve veehouderij	12,4	16,8	135	23,1	138
Tuinbouw	6,7	5,4	80	5,8	108
Totaal	40,3	47,8	119	56,1	117
Sbe per bedrijf	119	159	134	192	121

Het aantal sbe voor akkerbouw is na 1976 niet meer gestegen en dat voor rundveehouderij nog nauwelijks. De groei bij de intensieve veehouderij ging daarentegen onverminderd voort.

Het gemiddelde aantal sbe per bedrijf nam in de periode vóór 1976 sterker toe dan daarna.

Voorals tussen 1972 en 1976 is het aantal bedrijven met minder dan 90 sbe sterk verminderd, terwijl de middengroep (90-130 sbe) het meest tussen 1976 en 1980 in betekenis afnam.

II.4. Bedrijfstypen

In tabel 2.3. wordt een overzicht gegeven van de indeling der bedrijven naar een aantal bedrijfstypen. De volgende typen bedrijven worden onderscheiden:

- a. gespecialiseerde rundveebedrijven: 80% of meer van de bedrijfsomvang (uitgedrukt in sbe) komt voor rekening van het rundvee;
- b. rundveebedrijven met intensieve veehouderij: 40-80% van de bedrijfsomvang komt voor rekening van het rundvee en 20-40% voor rekening van de intensieve veehouderij;
- c. gemengde rundveebedrijven: het rundvee omvat 40-80% van de bedrijfsomvang en de intensieve veehouderij minder dan 20%;
- d. gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven: de intensieve veehouderij omvat 80% of meer van de bedrijfsomvang;
- e. gemengde intensieve veehouderijbedrijven: het aandeel van de intensieve veehouderij in de bedrijfsomvang bedraagt 40-80%.
- f. glastuinbouw- en champignonbedrijven: 60% of meer van de bedrijfsomvang komt voor rekening van de glastuinbouw of champignonteelt;
- g. overige tuinbouwbedrijven: het aandeel van de tuinbouw omvat 60% of meer van de bedrijfsomvang;
- h. overige bedrijven.

Wanneer in het vervolg van de nota sprake is van gespecialiseerde bedrijven dan wordt bedoeld op bedrijven gerangschikt onder de hierboven genoemde bedrijfstypen a., d. en f.

Tabel 2.3. De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype in 1972, 1976 en 1980

Bedrijfstype	1972	1976		1980	
	aantal	aantal	index (’72=100)	aantal	index (’76=100)
Gespecialiseerde rundveebedrijven	66	75	114	77	103
Rundveebedrijven met intensieve veehouderij	45	37	82	33	89
Gemengde rundveebedrijven	71	38	54	19	50
Gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven	36	57	158	81	142
Gemengde intensieve veehouderijbedrijven	71	68	96	50	74
Glastuinbouw- en champignonbedrijven	10	8	80	9	113
Overige tuinbouwbedrijven	24	14	58	11	79
Overige bedrijven	14	3	21	12	400
Totaal	337	300	89	292	97

Uit tabel 2.3. blijkt dat er sprake is van een toenemende specialisatie met name in de intensieve veehouderij. Ook de gespecialiseerde rundveebedrijven zijn in aantal toegenomen; een ontwikkeling die uiteraard samen ging met een afname van gemengde bedrijven. De specialisatie nam tussen 1976 en 1980 alleen toe ten aanzien van de intensieve veehouderij; bij de rundveehouderij is het aantal gespecialiseerde bedrijven vrijwel constant gebleven in die periode.

II.5. Arbeidsbezetting

In de periode 1972-1980 is het aantal mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven met 61 verminderd. Analooq aan de ontwikkeling van het aantal bedrijven vond deze afname voornamelijk plaats in de periode vóór 1976.

In tegenstelling tot het aantal bedrijfshoofden en meewerkende zoons is het aantal vreemde arbeidskrachten toegenomen. Van deze categorie is ruim de helft werkzaam op de glastuinbouw- en champignonbedrijven.

Tabel 2.4. Vaste mannelijke arbeidskrachten¹⁾ op hoofdberoepsbedrijven in 1972, 1976 en 1980

Categorie arbeidskrachten	1972	1976	1980	
	aantal	aantal	index (1972=100)	index (1976=100)
Bedrijfshoofden	332	296	89	281
Meewerkende zoons + andere meewerkende gezinsleden	54	30	56	32
Vreemde arbeidskrachten	15	19	127	26
Totaal	401	345	86	339
Vaste mannelijke arbeidskrachten per bedrijf	1,19	1,15	97	1,16

Naar bedrijfstype gezien was in 1980 de gemiddelde arbeidsbezetting het hoogst op de glastuinbouwbedrijven (namelijk 2,56 per bedrijf) en het laagst op de overige bedrijven (0,50 per bedrijf). Boven het algemeen gemiddelde (1,16) komen de gemiddelde arbeidsbezetting op de overige tuinbouwbedrijven (1,27), de gemengde intensieve veehouderijbedrijven (1,24) en de rundveebedrijven met intensieve veehouderij (1,18).

II.6. Opvolgingssituatie

Onder opvolgingssituatie wordt verstaan het al dan niet aanwezig zijn van één of meer potentiële opvolgers op bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar en ouder. Van de hoofdberoepsbedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar en ouder (45% van alle bedrijfshoofden) had in 1980 35% een opvolger. In 1972 bedroeg dit percentage 39% terwijl het in 1976 lager was namelijk 33%. Het percentage bedrijfshoofden met opvolger is dus tussen 1972 en 1976 gedaald, maar is daarna weer iets gestegen.

1) regelmatig werkende personen: 15 uur per week en meer

II.7. Productie-omvang per mannelijke arbeidskracht

Het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht is toegenomen van 99 in 1972 naar 163 in 1980, wat een jaarlijkse stijging betekent van 6,4%.

In tabel 2.5. wordt een beeld gegeven van het aantal sbe per man naar bedrijfstype.

Tabel 2.5. Het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht op hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype in 1972, 1976 en 1980

Bedrijfstype	Gemiddelde aantal sbe per man				
	1972	1976	1980		
			index (72=100)	index (76=100)	
Gespecialiseerde rundvee-bedrijven	84	138	164	167	121
Rundveebedrijven met intensieve veehouderij	111	145	131	233	161
Gemengde rundveebedrijven	81	123	152	117	95
Gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven	95	120	126	165	138
Gemengde intensieve veehouderijbedrijven	109	141	129	144	102
Glastuinbouw en champignonbedrijven	130	168	129	162	96
Overige tuinbouwbedrijven	140	156	111	142	91
Overige bedrijven	80	164	205	48	29
Totaal	99	137	138	163	119

De groei van het gemiddelde aantal sbe per man was tussen 1972 en 1976 nog al wat hoger dan in de periode daarna. Dit geldt voor alle bedrijfstypen met uitzondering van de rundveebedrijven met intensieve veehouderij en de gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven. Bij vier bedrijfstypen blijkt in 1980 het aantal sbe per man zelfs lager te zijn dan in 1976.

HOOFDSTUK III. DE LAND- EN TUINBOUW IN DE DEELGEBIEDEN IN DE PERIODE 1976-1980

In hoofdstuk II is een indruk gegeven van enkele agrarische ontwikkelingen in de gemeente Gemert tussen 1972 en 1980, waarbij die acht jaar is gesplitst in twee perioden van ieder vier jaar.

In dit hoofdstuk zal - aan de hand van gegevens die betrekking hebben op de jaren 1976 en 1980 - nader worden ingegaan op de ontwikkeling van de agrarische situatie in de zes onderscheiden deelgebieden.

In dit hoofdstuk zullen uitsluitend de hoofdberoepsbedrijven in beschouwing worden genomen, met uitzondering van de laatste paragraaf, waarin aandacht zal worden besteed aan de "overige bedrijven".

III.1. Aantal hoofdberoepsbedrijven

Tabel 3.1. Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Deelgebied	1976	1980
Esdonk	24	24
Gemert-Handel-Mortel	118	109
Broekkant	26	28
Elsendorp-Noord	63	60
Mortelse Peel	61	62
Elsendorp-Zuid	8	9
Totaal	300	292

De afname van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Gemert vond voornamelijk plaats in het deelgebied Gemert-Handel-Mortel.

Bij de interpretatie van de gegevens ten aanzien van Elsendorp-Zuid dient men bedacht te zijn op het geringe aantal bedrijven.

III.2. Oppervlakte cultuurgrond en wijze van grondgebruik

De hoofdberoepsbedrijven gebruiken 95% van de oppervlakte cultuurgrond. Dit percentage wijkt alleen in het gebied Gemert-Handel-Mortel - met 89% -naar beneden af; in de overige gebieden ligt het in beide jaren tussen de 95% en 100%.

Tabel 3.2. Oppervlakte cultuurgrond in 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven)

Deelgebied	Oppervlakte in ha		index (1976=100)
	1976	1980	
Esdonk	344	376	109
Gemert-Handel-Mortel	1.121	951	85
Broekkant	333	316	95
Elsendorp-Noord	654	649	99
Mortelse Peel	686	765	112
Elsendorp-Zuid	296	275	93
Totaal	3.434	3.332	97

De toename van de oppervlakte cultuurgrond in de deelgebieden Esdonk en Mortelse Peel doet wat merkwaardig aan. Twee factoren kunnen mogelijk een rol spelen. Enerzijds kan er sprake zijn van het verwerven van grond gelegen in een ander deelgebied of over de gemeentegrens, anderzijds kunnen administratieve invloeden niet worden uitgesloten.

In het gebied Gemert-Handel-Mortel is tussen 1976 en 1980 de oppervlakte cultuurgrond met 15% gedaald, wat aanzienlijk boven het gemeentelijk niveau van 3% ligt. De ligging van de drie dorpen in dit gebied met de daaruit voortvloeiende aanspraken op agrarische grond zal hieraan niet vreemd zijn.

Relatief gezien is de oppervlakte bouwland in 1980 in het gebied Gemert-Handel-Mortel het grootst. Dit betreft in hoofdzaak oude bouwlandgronden. In de overige gebieden ligt dit op ongeveer gelijk niveau, met uitzondering van Elsendorp-Zuid. Het gebruik van de grond als tuinland blijkt in meer of mindere mate over vijf gebieden te zijn verdeeld.

Tabel 3.3. Grondgebruik in 1980 (hoofdberoepsbedrijven)

Deelgebied	Aantal ha	Percentage in gebruik voor		
		bouwland	grasland	tuinland
Esdonk	376	24	75	1
Gemert-Handel-Mortel	951	37	60	3
Broekkant	316	20	74	6
Elsendorp-Noord	649	17	82	1
Mortelse Peel	765	17	79	4
Elsendorp-Zuid	275	7	93	-
Totaal	3.332	23	74	3

Opgemerkt dient te worden dat een klein gedeelte van het grasland in de gemeente Gemert niet in gebruik is als weide- of hooiland, maar dient voor de productie van graszoden. In totaal betreft dit in 1980 ongeveer 80 ha waarvan ± 50 ha in Elsendorp-Zuid en ± 30 ha in Elsendorp-Noord.

III.3. Productie-omvang en samenstelling productie

De productie-omvang, uitgedrukt in sbe, is tussen 1976 en 1980 het meest gestegen in Gemert-Oost (22%), met name in het daarin gelegen deelgebied "de Mortelse Peel" (32%). In dit gebied nam het aantal sbe voor de intensieve veehouderij het sterkst toe. In Gemert-West nam het aantal sbe met 13% toe; in het daarin gelegen gebied Gemert-Handel-de Mortel was de toename het geringst namelijk 12%. Dit gebied is dan ook het enige gebied waar het aantal sbe voor rundvee daalde.

Tabel 3.4. Productie-omvang in 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven)

Deelgebied	Aantal sbe (x 1000)		
	1976	1980	index (76=100)
Esdonk	3,9	4,5	116
Gemert-Handel-Mortel	15,7	17,6	112
Broekkant	4,6	5,3	116
Elsendorp-Noord	10,3	11,7	113
Mortelse Peel	11,0	14,4	132
Elsendorp-Zuid	2,3	2,6	113
Totaal	47,8	56,1	117

De betekenis van de rundveehouderij is, relatief gezien, in alle deelgebieden teruggelopen, terwijl die van de intensieve veehouderij, met uitzondering van Esdonk, is toegenomen. In dit laatste gebied komt twee derde van de totale productie uit de rundveehouderij.

Een gebied waar de rundveehouderij eveneens op het eerste plan staat is Elsendorp-Zuid. In de overige vier gebieden vormt de intensieve veehouderij naast de rundveehouderij een belangrijke bron van bestaan.

Tabel 3.5. De productie-omvang op hoofdberoepsbedrijven naar productierichtingen in 1976 en 1980

Deelgebied	Percentage sbe voor:							
	Akkerbouw		Rundvee		Intensieve veehouderij		Tuinbouw	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	8	9	68	67	23	23	1	1
Gemert-Handel-Mortel	9	8	40	31	38	48	13	13
Broekkant	5	4	46	46	32	35	17	15
Elsendorp-Noord	5	3	43	42	42	45	10	10
Mortelse Peel	3	3	48	44	36	42	13	11
Elsendorp-Zuid	5	2	88	80	7	18	-	-
Totaal	6	5	48	44	35	41	11	10

III.4. Bedrijfstypen

Van alle hoofdberoepsbedrijven blijkt in 1980 57% te behoren tot de gespecialiseerde bedrijven (1976: 47%). Dit percentage is in Gemert-Oost iets hoger dan in Gemert-West (60 respectievelijk 55). Het verschil was in 1976 groter (respectievelijk 55 en 40%). In Elsendorp-Zuid zijn in 1980 alle negen bedrijven gespecialiseerd; in Elsendorp-Noord en Broekkant geldt dat voor bijna twee derde van de bedrijven.

Tabel 3.6. Specialisatie hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Deelgebied	Percentage van alle hoofdberoepsbedrijven					
	gespecialiseerde bedrijven 1) (totaal)		gespecialiseerde rundveebedrijven 1)		gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	54	50	50	50	4	-
Gemert-Handel-Mortel	40	54	17	18	20	33
Broekkant	35	61	27	32	4	22
Elsendorp-Noord	64	65	29	25	30	35
Mortelse Peel	41	51	18	23	21	26
Elsendorp-Zuid	88	100	88	78	-	22
Totaal	47	57	25	26	19	28

1) zie paragraaf II.4.

Het percentage gespecialiseerde rundveebedrijven is tussen 1976 en 1980 ongeveer gelijk gebleven; ook per deelgebied waren de verschuivingen gering. Het aantal gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven is met 9 procenten gestegen, wat voornamelijk is veroorzaakt door de vrij sterke groei van dit type bedrijf in de gebieden Gemert-Handel-Mortel en Broekkant.

Tabel 3.7. De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype in 1976 en 1980

Deelgebied	Percentage van alle hoofdberoepsbedrijven					
	rundvee- bedrijven		intensieve veehouderij bedrijven		overige bedrijven	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	75	75	21	21	4	4
Gemert-Handel-Mortel	44	35	46	51	10	14
Broekkant	54	39	35	43	11	18
Elsendorp-Noord	40	43	54	50	6	7
Mortelse Peel	56	47	36	44	8	9
Elsendorp-Zuid	88	78	12	22	-	-
Totaal	50	44	42	45	8	11

In de gebieden Esdonk en Elsendorp-Zuid kan in beide jaren drie kwart of meer van de bedrijven tot de rundveebedrijven worden gerekend. In de overige gebieden, met uitzondering van de Mortelse Peel is in 1980 het intensieve veehouderijbedrijf relatief het meest voorkomende bedrijfstype. Vooral in het westelijke deel van de gemeente is tussen 1976 en 1980 het percentage rundveebedrijven afgenomen, terwijl dit voor de intensieve veehouderijbedrijven steeg.

Voor een volledig overzicht van het aantal bedrijven naar bedrijfstype en deelgebied wordt verwezen naar bijlage 3.

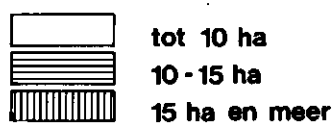
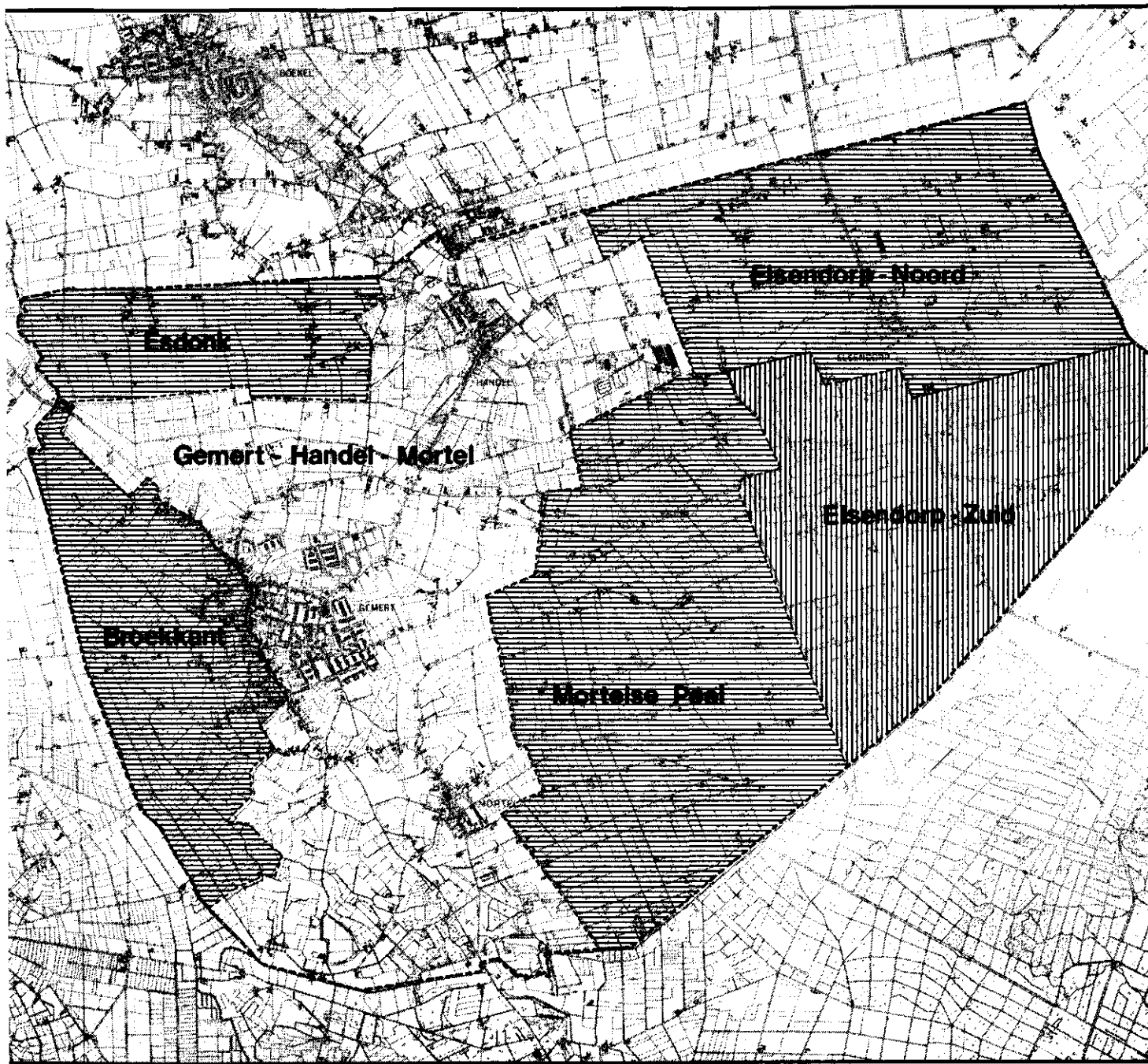
III.5. Bedrijfsoppervlakte en verkaveling

a. Bedrijfsoppervlakte

De hoofdberoepsbedrijven (met cultuurgrond) beschikten in 1976 over gemiddeld 12,0 ha per bedrijf tegen 11,9 ha in 1980. Daaruit blijkt dat in die periode de oppervlakte cultuurgrond iets sterker is verminderd dan het aantal bedrijven. Dit blijkt op te gaan voor drie van de zes deelgebieden.

Tabel 3.8. De gemiddelde oppervlakte van hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Deelgebied	Gemiddelde oppervlakte in ha per bedrijf		index (76=100)
	1976	1980	
Esdonk	14,3	15,7	110
Gemert-Handel-Mortel	9,8	8,9	91
Broekkant	13,3	11,7	88
Elsendorp-Noord	11,2	11,6	104
Mortelse Peel	12,0	13,0	108
Elsendorp-Zuid	37,0	34,5	93
Totaal	12,0	11,9	99

**Gemiddelde bedrijfsoppervlakte
van de hoofdberoepsbedrijven in 1980**

Van belang in tabel 3.8. is vooral de teruggang van de gemiddelde oppervlakte in de gebieden Gemert-Handel-Mortel en Broekkant, beiden gelegen in het westelijke deel van de gemeente, waar blijkbaar meer cultuurgrond aan de land- en tuinbouw is onttrokken dan in het oostelijke deel. Waarschijnlijk bestaat er ook verband met de in deze gebieden relatief sterke uitbreiding van de intensieve veehouderij en de toename van gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven (zie ook kaart 2.).

In bijlage 4 zijn de bedrijven ingedeeld naar de oppervlakte cultuurgrond. Hieruit blijkt dat in het gebied Gemert-Handel-Mortel 61% van de hoofdberoepsbedrijven in 1980 minder dan 10 ha in gebruik had, in de gebieden Esdonk en Elsendorp-Zuid bedroeg dit percentage 29 respectievelijk 13; de overige gebieden zitten tussen 41 en 48%. Omdat voor de rundveebedrijven de beschikbare bedrijfsoppervlakte belangrijk is, worden voor deze bedrijven in tabel 3.9. nog enkele gemiddelden gegeven. Hieruit blijkt dat de gemiddelde oppervlakte per rundveebedrijf in het gebied de Mortelse Peel tussen 1976 en 1980 het meest is gestegen, terwijl de gemiddelde oppervlakte in de gebieden Elsendorp-Noord en Zuid licht daalde.

Tabel 3.9. De gemiddelde oppervlakte in ha op rundvee(hoofdberoepsbedrijven) in 1976 en 1980

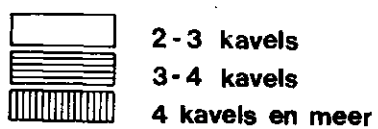
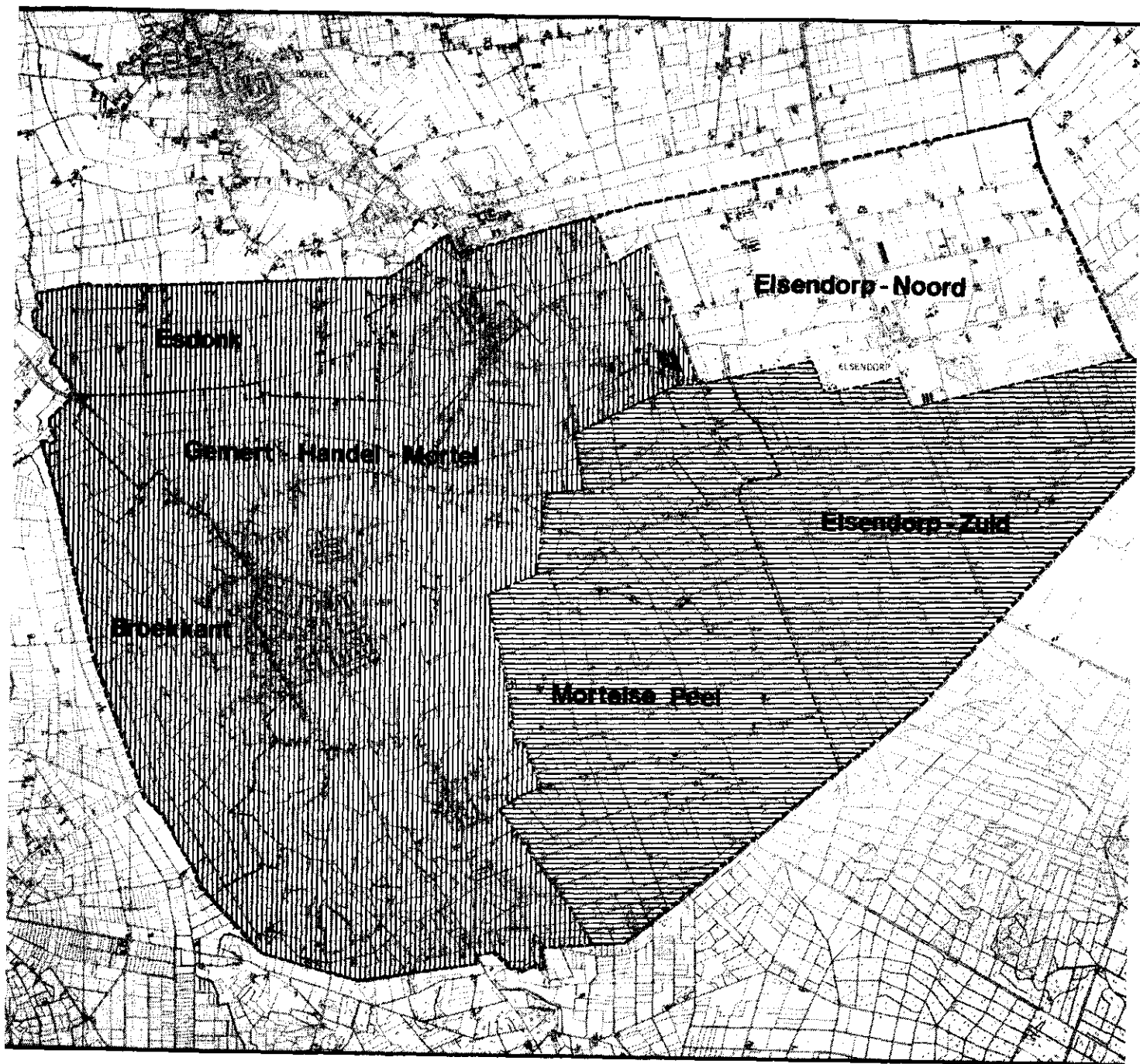
Deelgebied	Gemiddelde oppervlakte		
	in ha per bedrijf		index (76=100)
	1976	1980	
Esdonk	15,7	16,6	106
Gemert-Handel-Mortel	13,4	14,2	106
Broekkant	16,9	17,7	105
Elsendorp-Noord	19,8	18,9	95
Mortelse Peel	15,3	19,0	124
Elsendorp-Zuid	41,3	39,0	94
Totaal	16,8	18,2	108

b. Verkaveling

In tabel 3.10. wordt een beeld gegeven van de verkaveling op de hoofdberoepsbedrijven in 1976, naar deelgebied.

Tabel 3.10. De verkaveling (hoofdberoepsbedrijven) in 1976

Deelgebied	Percentage bedrijven met kavels				
	1	2	3-4	5-9	10 e.m.
Esdonk	21	21	12	38	8
Gemert-Handel-Mortel	11	13	29	42	5
Broekkant	8	12	24	40	16
Elsendorp-Noord	52	27	14	5	2
Mortelse Peel	25	19	32	19	5
Elsendorp-Zuid	25	25	38	12	-
Totaal	23	18	25	29	5

**Gemiddeld aantal kavels
per hoofdberoepsbedrijf in 1976**

Uit deze gegevens blijkt dat de verkaveling het gunstigst is in Elsendorp-Noord en het slechtst in het gebied Broekkant, terwijl in Gemert-Handel-Mortel de verkavelingssituatie ten opzichte van de andere gebieden ook verre van ideaal is. Deze indruk wordt door de cijfers in tabel 3.11. duidelijk bevestigd (zie ook kaart 3.). Opgemerkt dient te worden dat door de uitvoering van de ruilverkaveling Bakel de situatie in de naaste toekomst aanmerkelijk zal verbeteren.

Tabel 3.11. Gemiddeld aantal kavels en gemiddelde kavelgrootte in 1976 (hoofdberoepsbedrijven)

Deelgebied	Gemiddeld aantal kavels per bedrijf	Gemiddelde kavelgrootte in ha
Esdonk	4,3	3,4
Gemert-Handel-Mortel	4,6	2,1
Broekkant	6,4	2,1
Elsendorp-Noord	2,1	5,5
Mortelse Peel	3,4	3,5
Elsendorp-Zuid	3,0	12,3
Totaal	3,9	3,1

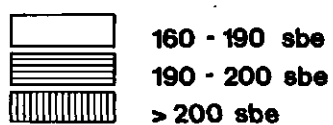
III.6. Bedrijfsomvang

Globaal genomen dient een bedrijf bij een gemiddelde bedrijfsvoering een omvang van ongeveer 140 sbe te hebben om - bij een doelmatige bedrijfsorganisatie - productieve werkgelegenheid te bieden aan één volwaardige arbeidskracht 1). Van de 292 hoofdberoepsbedrijven in 1980 hadden er 188 (65%) een omvang van 130 sbe of meer. In Gemert waren er dus minimaal 104 bedrijven die niet aan de genoemde norm toekwamen. In Gemert-West is de situatie op dat punt wat ongunstiger dan in Gemert-Oost.

Tabel 3.12. Bedrijfsomvang hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Bedrijfsomvang in sbe	1976		1980		index ('76=100)
	aantal bedrijven	in %	aantal bedrijven	in %	
10 - 70	57	19	51	18	89
70 - 90	23	8	17	6	74
90 - 130	63	21	36	12	57
130 - 190	70	23	52	18	74
190 - 250	42	14	56	19	133
250 en meer	45	15	80	27	178
Totaal	300	100	292	100	97

1) Zie "Bedrijfsuitkomsten in de landbouw" LEI-publicatie 3.103.

**Gemiddeld aantal sbe
per hoofdberoepsbedrijf in 1980**

Uit tabel 3.12. blijkt dat de laatste vier jaar het aantal bedrijven in alle klassen tot 190 sbe is gedaald. Alleen in de klassen van 190 sbe en meer is er een toename en wel van in totaal 17%.

Het percentage bedrijven met 130 sbe en meer is in 1980 het grootst in het gebied de Mortelse Peel en het geringst in Gemert-Handel-Mortel. In het eerstgenoemde gebied is ook het percentage bedrijven met minder dan 90 sbe sterk verminderd, terwijl dat in Gemert-Handel-Mortel tussen 1976 en 1980 vrijwel gelijk bleef.

Tabel 3.13. Bedrijfsomvang hoofdberoepsbedrijven in 1980 naar deelgebied

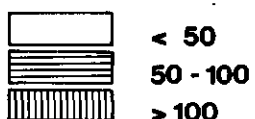
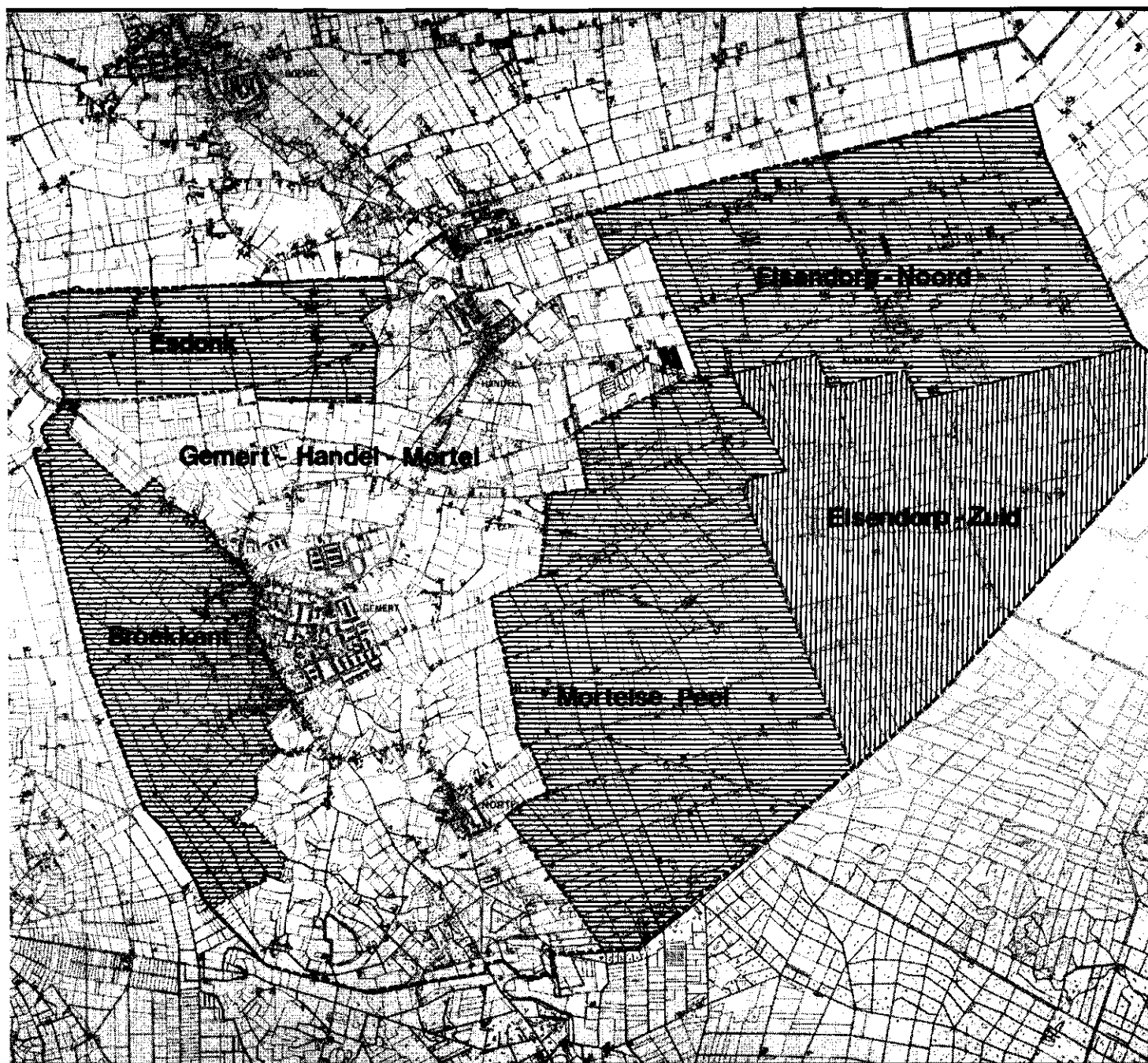
Deelgebied	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven naar aantal sbe					Gem. aantal sbe per bedrijf
		tot 70	70-90	90-130	130-190	190 e.m.	
Esdonk	24	17	4	8	8	63	190
Gemert-Handel-Mortel	109	27	6	13	22	32	161
Broekkant	28	11	7	14	18	50	188
Elsendorp-Noord	60	10	8	13	17	52	195
Mortelse Peel	62	11	3	11	18	56	232
Elsendorp-Zuid	9	22	-	11	-	67	289
Totaal	292	17	6	12	18	47	192

Het gemiddelde aantal sbe per bedrijf is tussen 1976 en 1980 gestegen met 21%. De stijging was het grootst in de Mortelse Peel (29%); gelijk bleef het (hoge) gemiddelde in Elsendorp-Zuid (zie ook kaart 4.).

Zowel in 1976 als in 1980 is het gemiddelde aantal sbe op de glastuinbouw en champignonbedrijven, in alle vier gebieden waar dit bedrijfstype voorkomt, het hoogst. Opvallend hoog scoren, eveneens in alle gebieden, de rundveebedrijven met intensieve veehouderij.

Tabel 3.14. Aantal sbe naar bedrijfstypen in 1980 (hoofdberoepsbedrijven)

Bedrijfstype	Bedrijven		Productie-omvang		Gem. sbe per bedrijf
	aantal	%	sbe (x 1000)	%	
Gespecialiseerde rundveebedrijven	77	26	14,7	26	191
Rundveebedrijven met intensieve veehouderij	33	11	9,1	16	276
Gemengde rundveebedrijven	19	7	2,4	4	125
Gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven	81	28	14,8	26	183

**Gemiddeld aantal melkkoeien
per hoofdberoepsbedrijf in 1980**

Gemengde intensieve veehouderij-bedrijven	50	17	8,9	16	179
Glastuinbouw- en champignonbedrijven	9	3	3,7	7	415
Overige tuinbouwbedrijven	11	4	2,0	4	181
Overige bedrijven	12	4	0,5	1	38
Totaal	292	100	56,1	100	192

III.7. De bedrijfstakken

a. Rundveehouderij

Met 44% van de totale productie is in Gemert de rundveehouderij de belangrijkste productietak. Tussen 1976 en 1980 steeg het totale aantal melkkoeien met 10%, (van $\pm$ 6.300 naar $\pm$ 7.000 stuks) terwijl het aantal bedrijven met die diersoort verminderde met 24%. Er is dus duidelijk sprake van schaalvergroting in deze bedrijfstak.

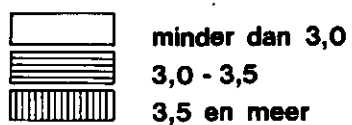
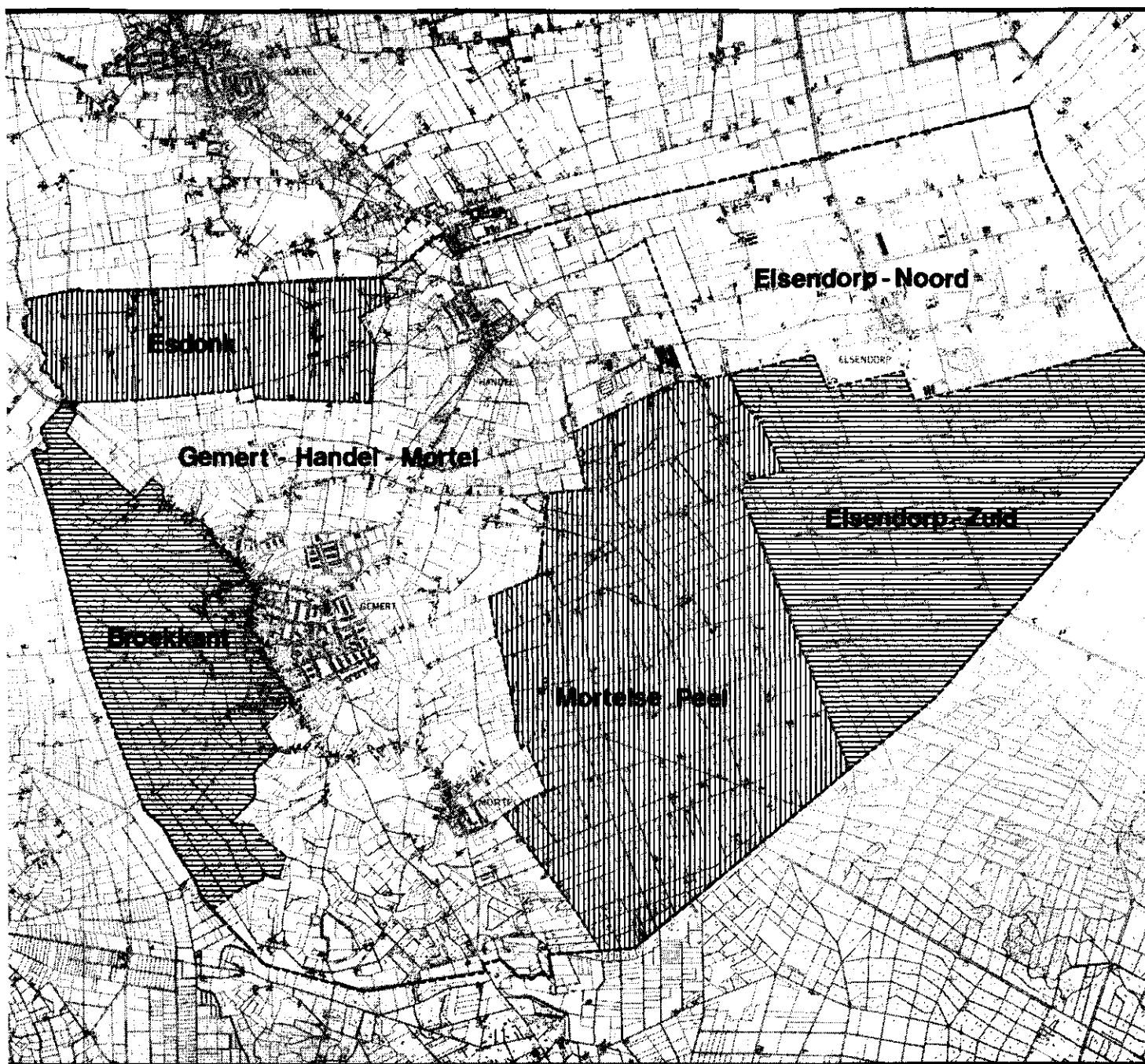
Tabel 3.15. Rundvee op de hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

	Aantal bedrijven met				Percentage bedrijven met			
	melkkoeien		mestvee		melkkoeien		mestvee	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	21	18	3	3	88	75	13	13
Gemert-Handel-Mortel	64	38	15	12	54	32	13	11
Broekkant	16	12	3	3	62	43	12	11
Elsendorp-Noord	30	29	4	4	48	48	6	7
Mortelse Peel	40	33	9	3	66	53	15	5
Elsendorp-Zuid	7	5	3	5	88	56	38	56
Totaal	178	135	37	30	59	46	12	9

Het totale aantal melkkoeien is tussen 1976 en 1980 het meest gestegen in de Mortelse Peel (+ 32%); het enige gebied waar het totale aantal melkkoeien daalde was het gebied Gemert-Handel-Mortel (-13%). In dit laatste gebied is de daling van het aantal bedrijven met melkkoeien eveneens het grootst geweest (- 41%). Ook in het gebied Mortelse Peel liep het aantal bedrijven met melkkoeien terug en wel met 17%.

Het percentage bedrijven met mestvee daalde evenals het aantal stuks mestvee, dat terugliep van $\pm$ 700 in 1976 tot $\pm$ 500 in 1980, waardoor het gemiddelde aantal per bedrijf verminderde van 19 tot 17 stuks. In zijn totaliteit is het houden van mestvee in Gemert van ondergeschikte betekenis.

Bijna de helft van de hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien had in 1980 een melkveestapel van minstens 50 melkkoeien. In 1976 betrof dit bijna een kwart van de bedrijven, zodat dus gesproken mag worden van een forse toename.

Gemiddeld aantal gve per ha grasland + voedergewassen
op hoofdberoepsbedrijven in 1980

Tabel 3.16. De omvang van de melkveestapels op hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Aantal melkkoeien per bedrijf	1976 %	1980 %
1 - 9	14	13
10 - 19	15	4
20 - 29	22	10
30 - 39	9	8
40 - 49	16	16
50 en meer	24	49
Totaal	100	100

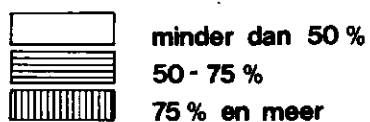
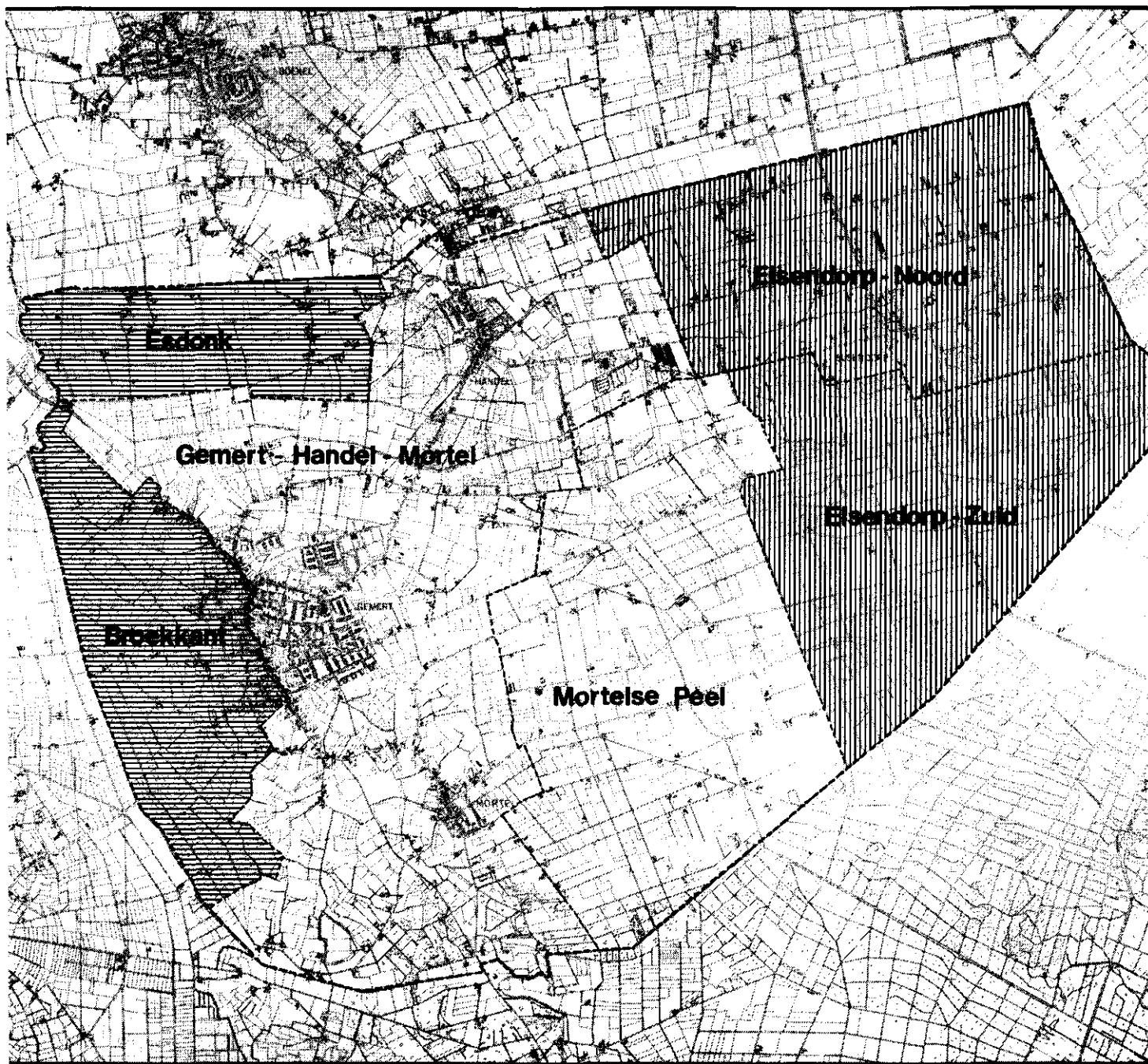
Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf is in alle gebieden toegenomen. De groei per bedrijf was het sterkst in het gebied Broekkant (65%) en het minst in Elsendorp-Noord (14%). In beide jaren waren de veestapels gemiddeld het grootst in Elsendorp-Zuid en het kleinst in Gemert-Handel-Mortel (zie ook kaart 5.).

Tabel 3.17. Omvang melkveestapel per bedrijf en veedichtheid per ha op hoofdberoepsbedrijven in 1980

Deelgebied	Aantal melkkoeien per bedrijf		Aantal grootvee- eenheden per ha grasland + voedergewassen	
	1976	1980	1976	1980
Esdonk	37	51	3,37	3,65
Gemert-Handel-Mortel	26	38	2,62	2,61
Broekkant	34	56	2,87	3,36
Elsendorp-Noord	44	50	2,77	2,89
Mortelse Peel	35	56	3,27	3,55
Elsendorp-Zuid	81	116	2,73	3,00
Totaal	35	52	2,89	3,10

In Gemert is sprake van een hoge veedichtheid die mede mogelijk is gemaakt door de teelt van snijmaïs. De oppervlakte cultuurgrond die in 1980 werd benut ten behoeve van de rundveehouderij ligt tussen 90% (Esdonk) en 100% (Elsendorp-Zuid).

Het aantal grootvee-eenheden per ha grasland en voedergewassen was in 1980, evenals in 1976, het grootst in Esdonk en het laagst in Gemert-Handel-Mortel. De groei was met 17% het sterkst in het gebied Broekkant (zie ook kaart 6.).

Percentage hoofdberoepsbedrijven (met melkkoeien)
met ligboxenstallen in 1980

De opkomst van de ligboxenstal heeft ten aanzien van de vrij snelle groei van de veestapels een belangrijke rol gespeeld. In 1978 beschikte in Gemert 55% van de bedrijven met melkkoeien over een dergelijke accommodatie. Van de bedrijven met een ligboxenstal heeft 71% 50 melkkoeien of meer, 25% houdt er tussen de 30 en 50 stuks, de overige 4% minder dan 30. Met name in Elsendorp-Noord komen relatief veel kleine bedrijven met een ligboxenstal voor (zie ook kaart 7.).

Tabel 3.18. Ligboxenstallen op hoofdberoepsbedrijven in 1978

	Aantal bedrijven met melkkoeien	Percentage bedrijven met een ligboxenstal
Esdonk	18	61
Gemert-Handel-Mortel	46	39
Broekkant	15	60
Elsendorp-Noord	29	76
Mortelse Peel	37	49
Elsendorp-Zuid	5	100
Totaal	150	55

Bij moderne melkveebedrijven dient een groot gedeelte van de grond rond de bedrijfsgebouwen te liggen om een optimaal gebruik van gebouwen en machines mogelijk te maken. Per koe moet een oppervlakte van + 25 are grasland bij de bedrijfsgebouwen liggen. Uitgaande van 50 à 60 melkkoeien moet dus minimaal 12 à 15 ha bij de bedrijfsgebouwen liggen. Van alle bedrijven met melkkoeien had in 1978 61% een huiskavel van 10 ha of groter. Van de bedrijven met een ligboxenstal was dit driekwart; van de bedrijven zonder ligboxenstal één derde.

Tabel 3.19. Hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien met een huiskavel van minstens 10 ha in 1978

	Bedrijven met een huiskavel van minstens 10 ha			
	Totaal aantal	Percentage (1)	waarvan in % met lig- boxenstal	zonder lig- boxenstal
Esdonk	11	61	91	9
Gemert-Handel-Mortel	22	48	59	41
Broekkant	8	53	100	-
Elsendorp-Noord	23	79	78	22
Mortelse Peel	23	62	70	30
Elsendorp-Zuid	5	100	100	-
Totaal	92	61	76	24

(1) percentage van alle bedrijven met melkvee.

Uit tabel 3.19. kan worden afgeleid dat vooral in het gebied Gemert-Handel-Mortel, relatief weinig bedrijven zijn met een ligboxenstal, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met de relatief geringe bedrijfsoppervlakte.

b. Intensieve veehouderij¹⁾

Als productierichting is de intensieve veehouderij, gemeten in sbe, in 1980 met 41% bijna even belangrijk als de rundveehouderij. In 1976 was de situatie anders; toen kwam 48% uit de rundveehouderij en 35% uit de intensieve veehouderij. De voornaamste takken van veredeling zijn de fok- en mestvarkenshouderij, waarvan de omvang in 1976 70% en in 1980 75% van de totale intensieve veehouderij bedroeg.

Tabel 3.20. Intensieve veehouderij op hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Diersoort	Aantal bedrijven met			Aantal dieren (x 100)		index (1976=100)
	1976	1980	% (1)	1976	1980	
Mestkalveren	26	18	6	43	66	153
Mestvarkens	119	133	46	330	459	139
Fokvarkens	80	83	28	46	73	159
Leghennen	12	12	4	967	699	72
Slachtkuikens	15	16	5	3.378	3.951	117

(1) percentage van alle hoofdberoepsbedrijven in 1980.

Van de 18 bedrijven met mestkalveren in 1980 behoren 14 tot de gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven en deze houden 89% van alle mestkalveren in de gemeente met een gemiddelde van 417 per bedrijf. Van deze 14 hebben dan ook 9 bedrijven 300 kalveren of meer.

Ten aanzien van de mestvarkens blijkt dat ook daar de specialisatie doorzet: bijna de helft van alle mestvarkens in 1980 wordt gehouden op gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven. Het gemiddelde aantal mestvarkens op dit type bedrijf bedraagt in 1980 479 stuks.

De ontwikkelingen ten aanzien van de fokvarkens zijn vrijwel analoog aan die in de mestvarkenshouderij. Ruim de helft van alle fokvarkens wordt gehouden op gespecialiseerde bedrijven met een gemiddelde van 111 stuks per bedrijf.

Van de 12 bedrijven met leghennen behoren er 7 tot de gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven, die met elkaar 96% van alle leghennen

1) Opgemerkt dient te worden dat het omvangrijk leghennenbedrijf "Euro-Ei" buiten beschouwing is gelaten.

houden.

De helft van de hoofdberoepsbedrijven met slachtkuikens behoort tot de gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven die met elkaar 46% van alle slachtkuikens houden. De overige slachtkuikens worden voornamelijk gehouden op gemengde intensieve veehouderijbedrijven.

De relatieve betekenis van de intensieve veehouderij is voor Gemert-West en Gemert-Oost gelijk: 41%. Verschil is er wel bij opdeling van de gemeente in de zes deelgebieden. Dan blijkt dat in Gemert-Handel-Mortel de intensieve veehouderij met 48% van het totale aantal sbe de belangrijkste productietak is in tegenstelling tot Elsendorp-Zuid, waar maar 18% van de totale productie uit de intensieve veehouderij komt.

Tabel 3.21. De intensieve veehouderij op hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980 naar deelgebied

Deelgebied	Sbe intensieve veehouderij in % van de totale productie-omvang	
	1976	1980
Esdonk	23	23
Gemert-Handel-Mortel	38	48
Broekkant	32	35
Elsendorp-Noord	42	45
Mortelse Peel	36	42
Elsendorp-Zuid	7	18
Totaal	35	41

In Esdonk en Broekkant houdt in 1980 de helft of meer van de hoofdberoepsbedrijven mestvarkens, terwijl het percentage bedrijven met fokvarkens het grootst is in Gemert-Handel-Mortel. In dit gebied wordt 47% van alle fokvarkens gehouden.

De mestkalveren zijn geconcentreerd in de gebieden Gemert-Handel-Mortel (34%) en de Mortelse Peel (59%). Bij de leghennen doet dat verschijnsel zich voor in Elsendorp-Noord, waar 84% van alle leghennen wordt gehouden. Voor slachtkuikens is geen duidelijk concentratiegebied aan te wijzen.

Tabel 3.22. Aantal hoofdberoepsbedrijven naar de mate waarin intensieve veehouderij voorkomt in 1980

Deelgebied	Aantal bedrijven	Waarvan in % met				
		mest- kalve- ren	mest- varkens	fok- varkens	leg- hennen	slacht- kuikens
Esdonk	24	4	54	17	-	8
Gemert-Handel-Mortel	109	6	45	37	5	4
Broekkant	28	-	50	21	4	11
Elsendorp-Noord	60	3	45	18	10	5
Mortelse Peel	62	13	44	34	-	6
Elsendorp-Zuid	9	-	33	11	-	-
Totaal	292	6	46	28	4	5

Het gemiddelde aantal mestkalveren per hoofdberoepsbedrijf is tussen 1976 en 1980 het meest gestegen in de Mortelse Peel. Op de bedrijven met mestkalveren houdt men er in 1980 484 stuks gemiddeld per bedrijf, vergeleken met 1976 een stijging van 121%.

Het gemiddelde aantal mestvarkens per bedrijf steeg tussen 1976 en 1980 met 25%. Een grotere stijging namelijk 58% werd gerealiseerd in Elsendorp-Noord.

Het gemiddelde aantal leghennen per bedrijf liep terug in alle gebieden; in drie gebieden koren in 1980 geen leghennen meer voor.

Tabel 3.23. Intensieve veehouderij; gemiddeld aantal dieren per hoofdberoepsbedrijf in 1980

Deelgebied	Gemiddelde aantal dieren per bedrijf met									
	mestkalveren		mestvarkens		fokvarkens		legghennen		slachtkuikens	
	1980	index	1980	index	1980	index	1980	index	1980	index
	('76=100)		('76=100)		('76=100)		('76=100)		('76=100)	
							x 100		x 100	
Esdonk	50	50	257	109	44	152	-	-	290	128
Gemert-Handel-Mortel	316	198	275	123	86	151	21	60	163	90
Broekkant	-	-	204	94	151	180	9	30	390	147
Elsendorp-Noord	217	185	515	158	87	132	97	84	145	94
Mortelse Peel	484	221	400	111	76	149	-	-	277	92
Elsendorp-Zuid	-	-	409	118	190	528	-	-	-	-
Totaal	365	223	345	125	88	154	58	73	246	109

c. Tuinbouw

Het aandeel van de tuinbouw in de totale productie-omvang is tussen 1976 en 1980 nauwelijks veranderd (1976:11%, 1980:10%).

Van het totale aantal sbe voor tuinbouw nam de glastuinbouw (8 bedrijven met 4 ha glas) in 1980 bijna een kwart voor zijn rekening en de champignonenteelt 41%. In Gemert waren in 1980 5 bedrijven met champignonenteelt, waarvan 4 als gespecialiseerd bedrijf kunnen worden beschouwd. Het gemiddelde aantal m² champignons per bedrijf bedroeg $\pm$ 1900 m². Van de 407 are in gebruik ten van de glastuinbouw bevindt twee derde zich in Elsendorp-Noord, geconcentreerd op twee bedrijven.

III.8. Arbeidsbezetting

Tussen 1976 en 1980 is het aantal mannelijke bedrijfshoofden alleen in Gemert-Handel-Mortel noemenswaardig afgenomen; het aantal meewerkende zoons + inwonende mannelijke familieleden en vreemde mannelijke arbeidskrachten is daarentegen in dat gebied wat toegenomen. In de overige gebieden waren er nauwelijks veranderingen van enige betekenis.

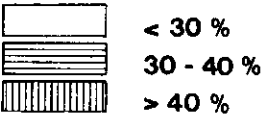
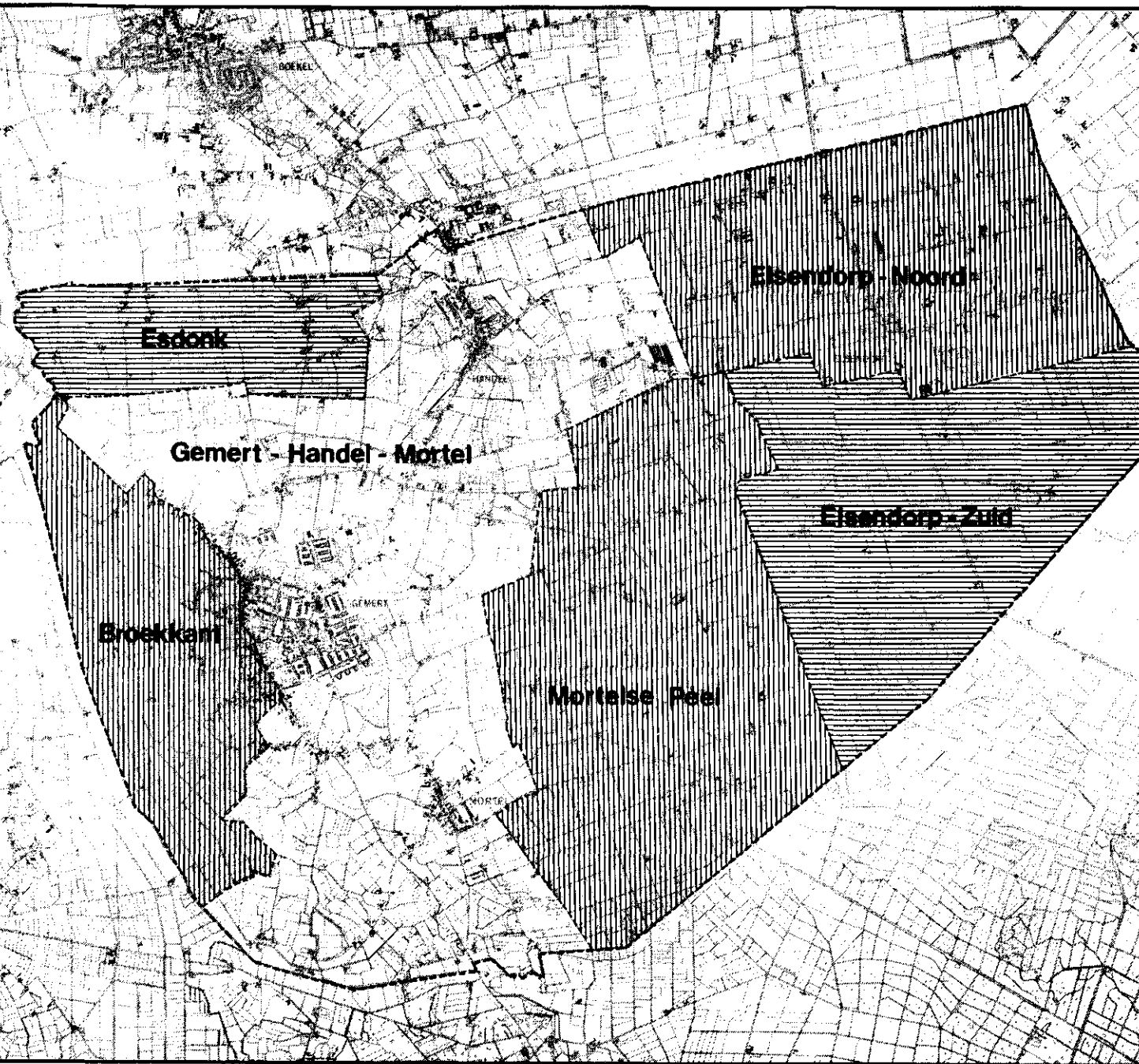
Tabel 3.24. Vaste mannelijke arbeidskrachten op hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Deelgebied	Totaal aantal		waarvan:					
			bedrijfs- hoofden		meew. zoons + inwonende familieleden		vreemde arbeids- krachten	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	26	28	22	25	4	3	-	-
Gemert-Handel-Mortel	125	116	117	100	4	7	4	9
Broekkant	33	33	30	29	1	2	2	2
Elsendorp-Noord	76	72	59	57	12	12	5	3
Mortelse Peel	75	77	60	61	8	7	7	9
Elsendorp-Zuid	10	13	8	9	1	1	1	3
Totaal	345	339	296	281	30	32	19	26

De gemiddelde arbeidsbezetting per bedrijf bleef in Gemert tussen 1976 en 1980 vrijwel gelijk (1,15 respectievelijk 1,16). Per deelgebied varieerde de arbeidsbezetting van 1,07 in Gemert-Handel-Mortel tot 1,45 in Elsendorp-Zuid.

III.9. Opvolgingssituatie

In de periode 1976-1980 is het percentage bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder op hoofdberoepsbedrijven met een opvolger iets gestegen. In tabel 3.25. wordt deze ontwikkeling per deelgebied weergegeven, waarbij dient te worden bedacht dat de percentages veelal betrekking hebben op kleine aantallen. Opvallend laag is het opvolgingspercentage in Gemert-Handel-Mortel (zie ook kaart 8.).

Opvolgingssituatie (bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar)
op hoofdberoepsbedrijven in 1980

Tabel 3.25. De opvolgingssituatie op hoofdberoepsbedrijven met een bedrijfshoofd van 50 jaar en ouder in 1976 en 1980

Deelgebied	Percentage bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder			
	met opvolger		zonder opvolger 1)	
	1976	1980	1976	1980
Esdonk	40	33	60	67
Gemert-Handel-Mortel	23	27	77	73
Broekkant	25	45	75	55
Elsendorp-Noord	37	44	63	56
Mortelse Peel	50	41	50	59
Elsendorp-Zuid	33	33	67	67
Totaal	33	35	67	65

1) inclusief bedrijven waarop de opvolgingssituatie (nog) onduidelijk is.

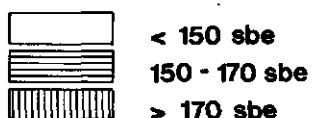
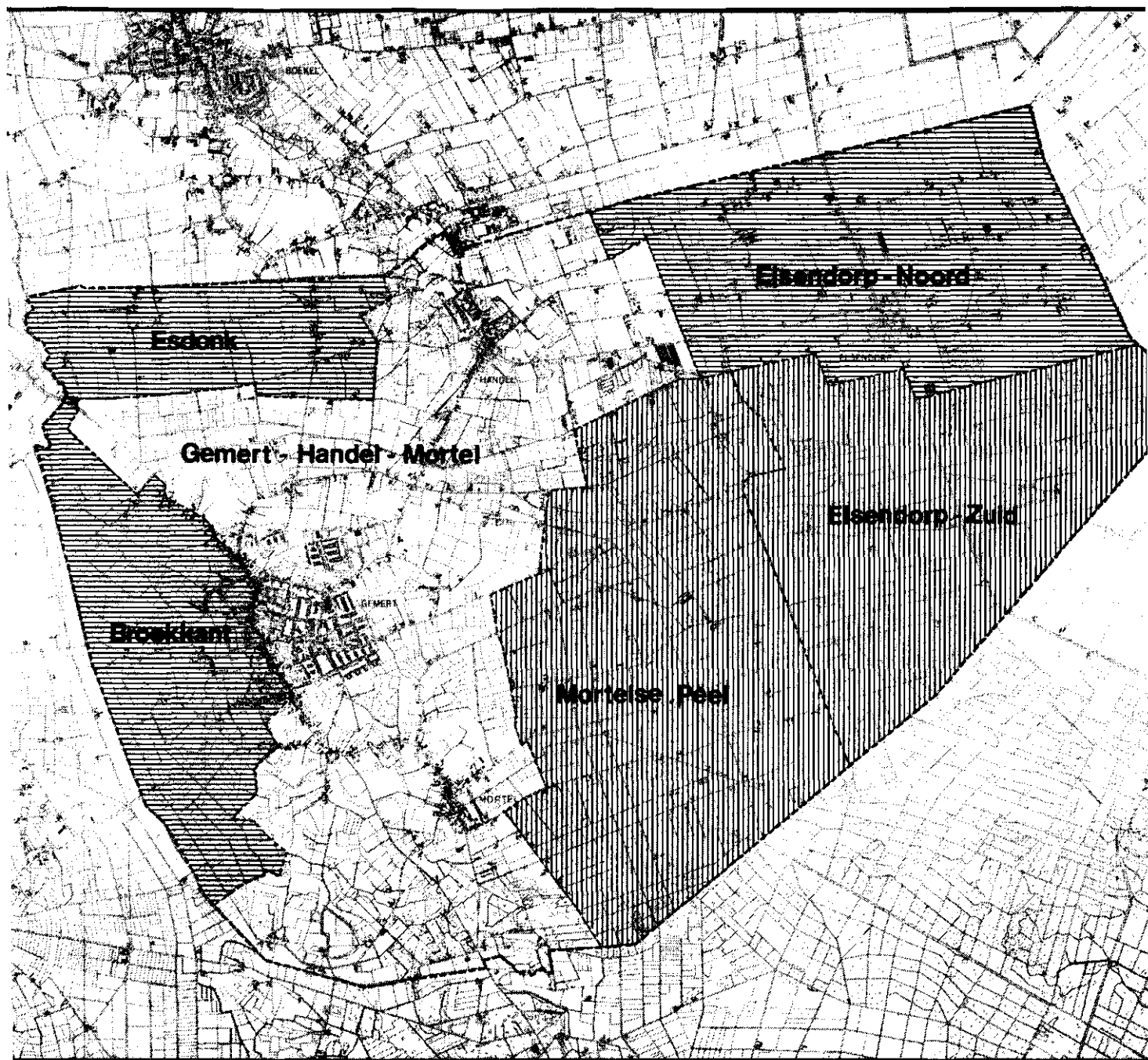
III.10. Productie-omvang per arbeidskracht

Tussen 1976 en 1980 is het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht met 19% toegenomen en wel van 137 sbe in 1976 tot 163 sbe in 1980. De groei was het grootste in de Mortelse Peel, terwijl in Elsendorp-Zuid sprake was van een daling.

In het laatstgenoemde deelgebied was de productie-omvang per arbeidskracht evenwel duidelijk groter dan in de overige deelgebieden. Deze was het laagst in Gemert-Handel-Mortel (zie ook kaart 9.).

Tabel 3.26. Het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht op hoofdberoepsbedrijven in 1976 en 1980

Deelgebied	Gemiddelde aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht		
	1976	1980	index ('76=100)
Esdonk	149	163	109
Gemert-Handel-Mortel	125	149	119
Broekkant	138	159	115
Elsendorp-Noord	134	158	118
Mortelse Peel	145	186	128
Elsendorp-Zuid	231	200	87
Totaal	137	163	119

Gemiddeld aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht
op hoofdberoepsbedrijven in 1980

III.11. De "overige" bedrijven

Van alle bedrijven in 1980 kunnen 49 bedrijven (14%) worden gerekend tot de zogenaamde "overige" bedrijven (dat wil zeggen bedrijven van personen met een hoofdberoep buiten de landbouw of van rustende (niet-)agrariërs); een situatie vrijwel gelijk aan die in 1976.

Van de oppervlakte cultuurgrond was in 1980 5% in gebruik bij deze categorie bedrijven tegen 6% in 1976. Van de totale productie was 3% van deze categorie bedrijven afkomstig, wat ten opzichte van 1976 een vermindering betekende (1976:5%).

Op deze gang van zaken vormt alleen het gebied Esdonk een uitzondering: daar is het aandeel van de "overige bedrijven" in de totale productie tussen 1976 en 1980 enigszins gestegen. Het geringere aandeel van de overige bedrijven in de totale productie wordt veroorzaakt door het teruglopen van het aandeel in de tuinbouw.

In het gebied Gemert-Handel-Mortel was en is het aandeel van de "overige" bedrijven in de totale productie-omvang het grootst, hetgeen voor de hand ligt, daar in 1980 20% van de bedrijven in dit gebied gerekend kan worden tot deze categorie.

Tabel 3.27. Productie-omvang op de "overige" bedrijven

Deelgebied	sbe in		Procentueel aandeel sbe in							
	% van		akker-		rundveeh.		intensieve		tuinbouw	
	totaal		bouw				veehouderij			
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	2	4	9	11	21	10	70	79	-	-
Gemert-Handel-Mortel	9	6	9	18	16	32	46	41	29	9
Broekkant	4	2	1	2	17	24	51	65	31	9
Elsendorp-Noord	2	2	13	6	14	23	43	71	30	-
Mortelse Peel	3	2	8	5	21	13	71	82	-	-
Elsendorp-Zuid	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	5	3	9	13	17	25	50	56	24	6

HOOFDSTUK IV. EEN BEKNOPT SCHETS VAN DE LAND- EN TUIN- BOUW PER DEELGEBIED

In dit hoofdstuk worden de deelgebieden afzonderlijk gezien. Hierbij komen vooral die onderwerpen aan de orde ten aanzien waarvan het betreffende deelgebied afwijkt van de andere deelgebieden of van de gemiddelde situatie in de gemeente.

Esdonk

In dit gebied voert duidelijk de rundveehouderij, meer dan in de meeste andere gebieden, de boventoon. De helft van alle hoofdberoepsbedrijven behoren qua bedrijfstype tot de gespecialiseerde rundveebedrijven, terwijl twee derde van de totale productie, gemeten in sbe, door de rundveehouderij wordt geleverd. De gemiddelde oppervlakte per bedrijf is, zoals men in een dergelijke situatie mag verwachten, vergeleken met andere gebieden, vrij hoog. Binnen de gemeente is in dit gebied de veedichtheid het hoogst.

Op de bedrijven waar intensieve veehouderij een rol speelt is de omvang van de intensieve veehouderij beperkt. Gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven worden in dit gebied dan ook niet aangetroffen.

Gernert-Handel-Mortel

De situatie in de land- en tuinbouw is in dit gebied, gemiddeld genomen, minder gunstig dan elders in de gemeente, hetgeen onder meer naar voren komt uit:

- a. het lage percentage bedrijven met een opvolger;
- b. de geringe groei van het gemiddelde aantal sbe per bedrijf;
- c. het geringe gemiddelde aantal sbe per bedrijf;
- d. het geringe gemiddelde aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht;
- e. het kleine gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf met melkkoeien;
- f. het lage percentage bedrijven met een ligboxenstal.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat zeker ten aanzien van de rundveehouderij vergeleken met de overige gebieden een achterstand bestaat, die mede veroorzaakt zal zijn door het gebrek aan grond: de gemiddelde oppervlakte per bedrijf is hier lager dan in de overige gebieden. Dit heeft er overigens niet toe geleid dat men het grondgebruik sterk heeft geïntensiveerd. Het aantal grootvee-eenheden per ha grasland en voedergewassen is hier lager dan in de rest van de gemeente. Wel heeft men zich in dit gebied meer dan in de overige deelgebieden toegelegd op de intensieve veehouderij (48% van de totale productie-omvang). Vooral het percentage bedrijven met fokvarkens is hoog. Tot slot kan worden opgemerkt, dat relatief veel bedrijven en daarmee ook veel cultuurgrond in dit gebied in gebruik is bij niet-agrariërs.

Broekkant

Van de andere deelgebieden onderscheidt dit gebied in 1980 zich onder andere door het relatief grote aantal gespecialiseerde bedrijven, wat des te meer opmerkelijk is omdat in 1976 juist het tegendeel het geval was. In 1976 behoorde 9 van de 26 hoofdberoepsbedrijven tot de gespecialiseerde bedrijven; in 1980 geldt dat voor 17 van de 24 bedrijven in dit gebied. Vooral het aantal gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven nam toe.

Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat deze gang van zaken samenhangt met de relatief slechte verkavelingssituatie in dit gebied: het aantal kavels per bedrijf is hoger dan elders in de gemeente (16% van de bedrijven heeft 10 kavels of meer), terwijl de gemiddelde kavelgrootte slechts 2,1 ha bedroeg. Duidelijk is dat ontplooiing van de rundveehouderij op een aantal bedrijven in dit gebied daardoor op grote moeilijkheden stuit. Wel bestaat de indruk dat in dit gebied de aanwezige mogelijkheden worden benut. De bedrijven die beschikken over een huiskavel voor minstens 10 ha hebben allen een ligboxenstal, terwijl het aantal grootvee-eenheden per ha zowel in 1976 als in 1980 ruim boven het gemiddelde lag. Oorzaak of gevolg van het hierboven gestelde kan ook zijn de opvolgingssituatie: in 1976 was het percentage bedrijven met een opvolger hier vrijwel het laagst van de onderscheiden deelgebieden binnen de gemeente, maar in 1980 blijkt het tegendeel het geval te zijn. Opgemerkt dient te worden, dat de verkavelingssituatie in dit gebied door de uitvoering van de ruilverkaveling Bakel in de naaste toekomst aanzienlijk zal worden verbeterd.

Elsendorp-Noord

Gemeten in sbe zijn de rundveehouderij en de intensieve veehouderij in dit gebied vrijwel met elkaar in evenwicht. De productie-omstandigheden in de rundveehouderij zijn op een aantal punten gunstiger dan in de meeste andere gebieden. Het aantal kavels per bedrijf is gering en de gemiddelde kavelgrootte is van een behoorlijke omvang. Vier vijfde deel van de bedrijven met melkkoeien beschikt dan ook over een huiskavel van minstens 10 ha. Gezien deze omstandigheden is het dan ook niet verwonderlijk dat in dit gebied relatief de meeste ligboxenstallen worden aangetroffen.

Merkwaardigerwijs is echter het aantal grootvee-eenheden per ha, op Gemert-Handel-Mortel na, hier het laagst van alle gebieden, evenals het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf.

Ten aanzien van de intensieve veehouderij valt op dat de eenheden mestvarkens en leghennen qua gemiddelde omvang respectievelijk 50% en 70% boven het gemeentelijk gemiddelde liggen. Het percentage gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven is hier het grootst.

Opgemerkt kan nog worden, dat in dit gebied ongeveer 30 ha in gebruik is voor de productie van graszoden.

Mortelse Peel

Ook hier is net als in Elsendorp-Noord de rundveehouderij en de intensieve veehouderij, uitgedrukt in sbe, vrijwel aan elkaar gelijk. Dit was in 1976 nog niet het geval, want toen domineerde duidelijk de rundveehouderij. Deze verschuiving is ontstaan door een forse uitbreiding van het aantal mestkalveren mede waardoor het totale aantal sbe in dit gebied tussen 1976 en 1980 met niet minder dan 32% toenam. Uiteraard nam hierdoor het gemiddelde aantal sbe per bedrijf fors toe (29%) en is dit kengetal hier na

Elsendorp-Zuid het hoogst binnen de gemeente. Hetzelfde geldt voor het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht.

Elsendorp-Zuid

Gezien het geringe aantal bedrijven, dat is gevestigd in dit deel van de gemeente (9 in 1980) lijkt het nauwelijks verantwoord een beschouwing aan dit gebied te wijden. Anderzijds zijn de kengetallen geldend voor deze bedrijven zo uitzonderlijk vergeleken met de andere gebieden, dat een en ander toch niet onvermeld mag blijven.

Zo zijn alle bedrijven gespecialiseerd: 7 rundveebedrijven en twee intensieve veehouderijbedrijven. De rundveebedrijven hebben een gemiddelde oppervlakte van 39 ha. De gemiddelde kavelgrootte bedraagt 12,3 ha. Van alle cultuurgrond in gebruik bij deze 9 bedrijven wordt 93% benut als grasland en op de overige 7% wordt mais geteeld. Van het grasland dient ongeveer 50 ha voor de productie van graszoden.

Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf is tweemaal zo hoog als het gemeentelijk gemiddelde, terwijl alle koeien gehuisvest zijn in een ligboxenstal.

De intensieve veehouderijbedrijven houden uitsluitend varkens, met name de fokvarkenseenheden zijn vrij groot. De omvang van de bedrijven, gemeten in sbe, is zodanig groot (vijf bedrijven hebben 350 sbe of meer) dat het gemiddelde aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht hoger is dan in de overige deelgebieden.

HOOFDSTUK V TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN IN DE LAND- EN TUINBOUW IN DE NAASTE TOEKOMST

In het voorgaande is een overzicht gegeven van de ontwikkelingen in de Gemertse land- en tuinbouw in de periode 1972-1980. Hierbij kwam o.a. naar voren dat de aantallen bedrijven en arbeidskrachten, evenals de oppervlakte cultuurgrond, zijn afgenomen. Desondanks bleek de productie-omvang - uitgedrukt in sbe - te zijn gestegen. Een en ander heeft er toe geleid dat zowel het aantal sbe per bedrijf als per vaste mannelijke arbeidskracht in de afgelopen jaren aanzienlijk zijn toegenomen; overigens was deze toename in de periode 1972-1976 beduidend sterker dan in de jaren tussen 1976 en 1980.

Hoe zal nu de vermoedelijke ontwikkeling zijn van de land- en tuinbouw in Gemert in de periode tot 1990? Aan de beantwoording van deze vraag is dit hoofdstuk gewijd. Wij beperken ons hierbij tot de hoofdberoepsbedrijven. Bovendien zal onze aandacht in hoofdzaak gericht zijn op de te verwachten ontwikkelingen in de gemeente in zijn geheel; wel zal zo nu en dan iets over de deelgebieden Gemert-West en Gemert-Oost worden gezegd (zie kaart 1).

In verband met de vele onzekerheden (o.a. het toekomstige E.G.-landbouw-beleid, de ruimte op de afzetmarkt van de agrarische produkten, de ontwikkeling van de Nederlandse milieu-wetgeving) dienen de vooruitberekeningen, die in dit hoofdstuk aan de orde komen, met de nodige voorzichtigheid te worden gehanteerd. Tenslotte wijzen wij er nog op dat geen rekening is gehouden met eventuele claims van de zijde van natuur en landschap.

V.1. Aantal bedrijven

In de vorige hoofdstukken is de ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven in het recente verleden weergegeven. Bij de bepaling van het toekomstig aantal bedrijven is uitgegaan van een indeling in 'blijvers' en 'wijkers'. Hierbij is met ter plaatse goed bekende personen nagegaan, wat de continueringskansen voor de komende jaren zijn. Uit deze indeling kwam naar voren dat er van de hoofdberoepsbedrijven in 1980 ca 34 zijn, waarvan kan worden aangenomen dat zij de komende tien jaren als hoofdberoepsbedrijf zullen worden beëindigd. Hier staat echter tegenover dat er - vooral in de intensieve veehouderij - ook nieuwe bedrijven kunnen worden gesticht. Hun aantal zal evenwel - gelet op de problemen, die zich in deze sector voordoen (o.a. hinderwet, marktsituatie) - vermoedelijk erg gering zijn.

Gezien het bovenstaande verwachten wij dat er in 1990 in Gemert nog ongeveer 260 hoofdberoepsbedrijven aanwezig zullen zijn. Dit betekent voor de periode 1980-1990 een vermindering van gemiddeld 1,1% per jaar (tegen 1,8% in de jaren tussen 1972 en 1980).

In Gemert-West (waarvan de meeste bedrijven zijn gelegen in het deelgebied Gemert-Handel-Mortel) zullen in 1990 naar verwachting nog ca 140 hoofdberoepsbedrijven zijn en in Gemert-Oost ca 120. Dit houdt in dat de vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Gemert-West (1,5%

gemiddeld per jaar) dubbel zo snel zal verlopen als in Gemert-Oost (0,7% gemiddeld per jaar).

V.2. Cultuurgrond

In de periode 1972-1980 verminderde de totale oppervlakte cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven van 3.662 ha tot 3.332 ha. Dit is een gemiddelde jaarlijkse afname van 1,2% per jaar. Ook in de komende jaren zal er een vermindering optreden. Op de eerste plaats zal grond aan de landbouw worden onttrokken ten behoeve van niet-agrarische doeleinden. Volgens een opgave van het Bureau Kuiper Compagnons zal dit in de periode 1980-1990 - gelet op de vigerende bestemmingsplannen - ca 95 ha zijn. Verder zal het totale geregistreerde grondgebruik verminderen, doordat personen die uit de registratie gaan, nog grond aanhouden. Dit zal waarschijnlijk iets minder zijn dan in het recente verleden, omdat het aantal bedrijven tussen 1980 en 1990 naar verwachting minder snel zal dalen dan tussen 1972 en 1980. In verband hiermee gaan wij er in onze berekeningen van uit dat de oppervlakte cultuurgrond, in gebruik bij de hoofdberoepsbedrijven in de komende tien jaren met 10% zal afnemen en in 1990 ongeveer 3.000 ha zal bedragen.

Gegeven de genoemde uitgangspunten zal de oppervlakte cultuurgrond in de komende jaren in ongeveer hetzelfde tempo afnemen als het aantal hoofdberoepsbedrijven. Dit betekent dat de gemiddelde bedrijfsoppervlakte zich zal handhaven op het niveau van 1980.

V.3. Bedrijfstypen

In de achter ons liggende periode is het aandeel van de gespecialiseerde bedrijven in het totale aantal hoofdberoepsbedrijven duidelijk toegenomen. Men mag ervan uitgaan dat deze tendens zich ook in de naaste toekomst zal voortzetten. Zoals wij zullen zien in paragraaf V.4. zal de productie-omvang in de intensieve veehouderij - in vergelijking met de andere productie-sectoren - vermoedelijk nog het sterkst toenemen. In verband hiermee zal de specialisatie zich in de komende jaren waarschijnlijk nog het duidelijkst manifesteren in de intensieve veehouderij. Dit was ook reeds in de zeventiger jaren het geval. Wat de melkveehouderij betreft, valt weinig specialisatie meer te verwachten, aangezien het effect van de omschakeling van melkbussen op een melktank nagenoeg is uitgewerkt. Al met al verwachten wij dus voor de komende jaren nog een toename van het aandeel van de gespecialiseerde bedrijven, al zal deze toename minder sterk zijn dan in de periode 1972-1980.

V.4. Productie-omvang per bedrijfstak

a. Rundveehouderij

Tussen 1976 en 1980 nam het aantal melkkoeien op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert toe met 10%, terwijl het aantal bedrijven met deze diersoort met bijna een kwart verminderde. Het aantal sbe voor de rundveehouderij steeg in de genoemde periode met 7%, dat wil zeggen met gemiddeld 1,7% per jaar.

De toekomstige ontwikkeling van de productie-omvang in de rundveehouderijsector is in de eerste plaats afhankelijk van het aan-wezige areaal grasland en voedergewassen. Verwacht wordt dat het bouwlandareaal, dat bijna geheel wordt gebruikt voor de teelt van snijmais, tot 1990 nauwelijks zal veranderen 1). De vermindering van de totale oppervlakte cultuurgrond, zoals die werd geraamd in paragraaf V.2., zal ten koste gaan van de oppervlakte grasland. De oppervlakte grasland op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert zal in 1990 derhalve ongeveer 2.190 ha bedragen. In totaal zal er in 1990 ca 2.820 ha grasland en voedergewassen beschikbaar zijn. Het aantal grootvee-eenheden (g.v.e.) per ha grasland en voedergewassen nam tussen 1976 en 1980 toe van 2.89 tot 3.10. Ondanks dit hoge niveau wordt een verdere stijging van de veebezetting voorzien, met name in de gebieden waar de externe productie-omstandigheden in het kader van de ruilverkaveling Bakel in het recente verleden zijn verbeterd en in de naaste toekomst nog zullen worden verbeterd. Verder speelt daarbij ook de aankoop van voer van elders een belangrijke rol. Naar verwachting zal de veedichtheid in 1990 ongeveer 3.50 bedragen. Het voorgaande betekent dat er in 1990 op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert plaats zal zijn voor ongeveer hetzelfde aantal g.v.e. als in 1980 (namelijk ca 9.800 g.v.e.).

Aannemende dat de omvang van de mestveehouderij niet zal veranderen, zal het aantal melkkoeien in Gemert zich dus stabiliseren op het niveau van 1980. Het aantal sbe voor de rundveehouderij zal -ten gevolge van de daling van de oppervlakte grasland - in 1990 iets geringer zijn dan in 1980.

Tabel 5.1. Verwachte ontwikkeling van de rundveehouderij (hoofdberoepsbedrijven)

	1980	1990
Ha grasland en	2.474	2.140
Ha voedergewassen	679	680
Aantal g.v.e.	9.800	9.800
Aantal g.v.e. per ha grasland en voedergewassen	3,1	3,5
Aantal sbe voor de rundveehouderij	24.300	24.000

Een verdere teruggang van het aantal bedrijven met melkkoeien ligt in de lijn der verwachtingen. Uiteraard zal het hier met name bedrijven betreffen die thans kleinere aantallen melkkoeien hebben. Een verdere toename van het aantal bedrijven met een ligboxenstal is nauwelijks te verwachten, aangezien vrijwel alle melkveebedrijven, waar gezien de opvolgingssituatie en de leeftijd van de ondernemer behoefte is aan continuïteit op wat langere termijn, een dergelijke stal hebben.

Waarschijnlijk zal in Gemert-Oost de melkveestapel nog een lichte stijging te zien geven. Met name in het deelgebied Mortelse Peel kan een verdere verhoging van de veedichtheid worden verwacht, onder andere in verband met de uitgevoerde verbetering van de externe productie-omstandigheden. In Gemert-West wordt een daling van het totale aantal melkkoeien verwacht, als gevolg van de verwachte afname van de oppervlakte cultuur-

1) Dit betekent dat het aantal sbe voor de akkerbouw in 1990 op hetzelfde niveau zal liggen als in 1980.

grond voornamelijk in het deelgebied Gemert-Handel-Mortel, waar ook reeds in de periode 1976-1980 sprake was van een verkleining van de totale melkveestapel te constateren.

Daarentegen zal in Esdonk en de Broekkant nog wel enige groei mogelijk zijn als gevolg van de in het recente verleden uitgevoerde en nog uit te voeren ruilverkavelingswerken.

b. Intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij heeft in de zeventiger jaren een spectaculaire groei gekend. In tegenstelling tot de rundveehouderij, waar de toename van de productie-omvang in de periode 1976-1980 beduidend geringer was dan in het tijdvak 1972-1976, was de vermeerdering van het aantal sbe voor de intensieve veehouderij in de eerstgenoemde periode (38%) zelfs nog iets groter dan in de tweede (35%). Dit komt neer op een toename van 8,4% (1976-1980) respectievelijk 7,8% (1972-1976) gemiddeld per jaar.

Voor de komende jaren mag worden aangenomen dat de productie-omvang voor de intensieve veehouderij verder zal toenemen. In welke mate dit het geval zal zijn, is evenwel moeilijk aan te geven. Gezien de problemen waarmee deze sector thans en zeker ook in de naaste toekomst wordt c.q. zal worden geconfronteerd (geringe groei van de vraag, de mestproblematiek en de hinderwet), zal de te verwachten uitbreiding ongetwijfeld beduidend geringer zijn dan in de zeventiger jaren. In de nota 'De land- en tuinbouw in Noord-Brabant' 1) wordt voor de eerste helft van de tachtiger jaren voor de gehele provincie Noord-Brabant uitgegaan van een toename van het aantal sbe voor de intensieve veehouderij van 15 à 25%; voor de tweede helft van de tachtiger jaren gaan de gedachten in de richting van een stabilisatie.

Tegen deze achtergrond bezien, wordt er in de berekeningen van uitgegaan, dat de productie-omvang van de Gemertse intensieve veehouderij tussen 1980 en 1990 zal toenemen met 20% (1,9% gemiddeld per jaar). Het aantal sbe voor deze sector zou daarmee stijgen van 23.100 in 1980 tot ongeveer 27.700 in 1990. Deze groei zal voornamelijk plaats hebben op bestaande bedrijven. Er bestaat geen aanleiding om te veronderstellen dat er in de toekomstige ontwikkeling van de intensieve veehouderij grote verschillen zullen zijn tussen Gemert-West en Gemert-Oost.

c. Tuinbouw

In de productie-structuur van de Gemertse agrarische sector neemt de tuinbouw een bescheiden plaats in. In 1980 kwam 10% van het totale aantal sbe voor rekening van deze bedrijfstak.

Tussen 1976 en 1980 groeide de productie-omvang van de Gemertse tuinbouw met 8%. Ook voor de komende periode wordt enige groei verwacht. Hoe groot deze zal zijn, is moeilijk aan te geven. Rekening houdend met enige uitbreiding van het glasareaal en van de oppervlakte champignons en met een stabilisering van de oppervlakte open grondstuintbouw, kan de productie-omvang van de tuinbouw toenemen van 5.800 sbe in 1980 tot ongeveer 6.500 sbe in 1990.

- 1) 'De land- en tuinbouw in Noord-Brabant', bijlage bij de Provinciale Structuurnota 'Wijzer naar 1985'.

V.5. Totale productie-omvang

De in het voorgaande beschreven ontwikkeling van de productie-omvang in de verschillende bedrijfstakken is samengevat in tabel 5.2.

Tabel 5.2. De te verwachten ontwikkeling van de productie-omvang (hoofdberoepsbedrijven)

	1980	1990	index (1980=100)
sbe akkerbouw	2.900	2.900	100
sbe rundveehouderij 1)	24.300	24.000	99
sbe intensieve veehouderij	23.100	27.700	120
sbe tuinbouw	5.800	6.500	112
sbe totaal	56.100	61.100	109

1) Exclusief voedergewassen

De verwachting is, dat het totale aantal sbe op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert van 1980 tot 1990 zal toenemen met 9%; gemiddeld per jaar is dit 0,9%. Dit is aanzienlijk minder dan de groei van de productie-omvang, die tussen 1972 en 1980 werd gerealiseerd (4,4% gemiddeld per jaar tussen 1972 en 1976 respectievelijk 4,0% in de periode 1976-1980).

Van de geraamde toename van de productie-omvang tussen 1980 en 1990 met 5.000 sbe komt 92% voor rekening van de intensieve veehouderij. Dit betekent dat de uiteindelijke productie-omvang van de Gemertse land- en tuinbouw in 1990 in zeer belangrijke mate zal worden bepaald door de ontwikkelingen binnen de intensieve veehouderij. Zoals in de vorige paragraaf is uiteengezet, is het echter vooral deze sector, waarover weinig zekerheid bestaat ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling. Een en ander

Het ziet er naar uit dat de productie-omvang van de land- en tuinbouw in Gemert-West in geringere mate zal uitbreiden dan in Gemert-Oost. Dit is vooral een gevolg van de verwachte daling van het aantal sbe voor de rundveehouderij in het deelgebied Gemert-Handel-Mortel. Geschat wordt dat het totale aantal sbe op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert-West zal toenemen van 27.400 in 1980 tot ca 29.800 in 1990 (gemiddeld 0,6% per jaar); voor Gemert-Oost wordt een stijging voorzien van 28.700 sbe in 1980 tot ca 32.000 in 1990 (gemiddeld 1,2% per jaar).

V.6. Productie-omvang per bedrijf en per man

In paragraaf 5.1. werd het aantal hoofdberoepsbedrijven in 1990 geraamd. Gerelateerd aan de schatting van de totale productie-omvang, betekent dit, dat de gemiddelde omvang per hoofdberoepsbedrijf in 1990 in Gemert 235 sbe zal bedragen. In 1980 was dit 192. In de periode 1980-1990 zal de gemiddelde bedrijfsomvang - bij de in het voorgaande gehanteerde uitgangspunten - dus stijgen met 22% ofwel met 2,0% gemiddeld per jaar. Dit is beduidend minder dan in de zeventiger jaren, toen het stijgingspercentage 7,6% (1972-1976) respectievelijk 4,9% (1976-1980) gemiddeld per jaar

bedroeg. Naar verwachting zullen de hoofdberoepsbedrijven in Gemert-West in 1990 gemiddeld over ca 208 sbe beschikken (tegen 170 sbe in 1980); voor Gemert-Oost zal dit ca 267 sbe zijn (tegen 219 sbe in 1980). Hiermee zal - gegeven de gehanteerde uitgangspunten - het niet onaanzienlijke verschil tussen de beide delen van de gemeente gehandhaafd blijven, hetgeen vooral verband houdt met de situatie in het deelgebied Gemert-Handel-Mortel.

Tenslotte nog enkele opmerkingen over het gemiddelde aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht. Aangenomen mag worden, dat het gemiddelde aantal vaste mannelijke arbeidskrachten per bedrijf in de komende jaren nauwelijks zal veranderen. In verband hiermee is er bij de berekening van het gemiddelde aantal sbe per man van uitgegaan, dat de gemiddelde arbeidsbezetting op de bedrijven in 1990 gelijk zal zijn aan die in 1980. Dit houdt in dat het totale aantal mannelijke arbeidskrachten in de Gemertse land- en tuinbouw zal dalen van 339 in 1980 tot rond de 300 in 1990.

Verwacht wordt, dat op de hoofdberoepsbedrijven in Gemert het gemiddelde aantal sbe per man zal stijgen van 163 in 1980 naar 202 in 1990. Dit komt neer op een toename van 24% ofwel 2,4% gemiddeld per jaar. In de zeventiger jaren was de toename veel groter: 8,4% gemiddeld per jaar (1972-1976) respectievelijk 4,4% (1976-1980). Aangezien een ongeveer gelijke ontwikkeling wordt verwacht voor de gehele Brabantse agrarische sector, zal de gemiddelde productie-omvang per man in Gemert ook in de toekomst relatief gunstig afsteken tegen het provinciale gemiddelde 1).

Volgens de ramingen zal het gemiddelde aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht in Gemert-West stijgen van 155 in 1980 tot 189 in 1990 en in Gemert-Oost van 177 tot 215.

V.7. Slotopmerkingen

Rond het midden van de zeventiger jaren is een trend-breuk opgetreden in de ontwikkeling van de Gemertse land- en tuinbouw. De gemiddelde jaarlijkse stijgingspercentages van het aantal sbe per bedrijf en per vaste mannelijke arbeidskracht illustreren dit erg duidelijk. Overigens is dit geen typisch Gemerts verschijnsel. De gesignaleerde ontwikkeling heeft zich - zoals blijkt uit de Provinciale Structuurnota van de land- en tuinbouw 1) - in de gehele Brabantse agrarische sector voorgedaan.

In de periode 1980-1990 zullen waarschijnlijk de mogelijkheden om het aantal sbe per bedrijf en per man te vergroten naar verhouding nog geringer worden. Bovendien dient te worden bedacht, dat deze mogelijk-

- 1) Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling en Provinciale Directie voor de Bedrijfsontwikkeling: 'Wijzer naar 1985', Structuurnota van de Brabantse land- en tuinbouw.

heden in zeer aanzienlijke mate worden bepaald door de intensieve veehouderij, terwijl de geraamde uitbreiding van deze sector niet zonder meer zeker is, gezien de problemen waarmee deze wordt geconfronteerd. In de vooruitberekening is ervan uitgegaan, dat het aantal sbe voor de intensieve veehouderij tussen 1980 en 1990 nog zal kunnen toenemen met 20%. Bij een minder gunstige ontwikkeling zullen de mogelijkheden tot vergroting van de productie-omvang per bedrijf en per arbeidskracht geringer zijn en daarmee ook de mogelijkheden tot verbetering of zelfs handhaving van de inkomenspositie.

BIJLAGE 1 Enkele veel gebruikte termen met toelichting

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de districts-bureauhouders voor de Stichting Uitvoering Landbouwmaatregelen (S.T.U.L.M.) in de administratie opgenomen personen met een bedrijf voor minstens 10 standaardbedrijfseenheden.

2. Standaardbedrijfseenheden = sbe

Standaardbedrijfseenheden zijn een maat voor de economische betekenis van agrarische bedrijfstakken op basis van de benodigde inzet van arbeid, grond en kapitaal. Ook de omvang van een agrarisch bedrijf of een bedrijfsonderdeel daarvan wordt in sbe uitgedrukt.

Voornaamste gewassen en dieren sbe per ha		sbe per dier	
granen	2,5	jongvee	0,7
aardappelen	6,0	melkkoeien	2,5
suikerbieten	6,5	mestvee	0,7
snijmais	3,5	mestvarkens	0,18
grasland	1,0	opfokzeugen	0,18
aardbeien	42	leghennen (100 stuks)	1,3
asperges	20	slachtkuikens (1000 stuks)	3,5
champignons (per 1000 m ²)	250	mestkalveren	0,4

3. Grootvee-eenheden = g.v.e.

Een grootvee-eenheid komt overeen met de jaarlijkse voedernorm (in zetmeelwaarde) van een volwassen melkveekoe van 550 kg levend gewicht met een dagproductie van 15 kg melk en 4% vet. Bijvoorbeeld:

melk- en kalfkoeien	1,0 g.v.e.	paarden	0,59 g.v.e.
jongvee, 1 jaar en ouder	0,49 g.v.e.	schapen	0,10 g.v.e.

4. Fokvarkens

Hieronder zijn begrepen opfokzeugen (niet gedekt), gedekte en ongedekte zeugen. Zeugen bij de biggen, opfokberen en dekrijpe beren.

5. Eénmansbedrijf

Een éénmansbedrijf is een bedrijf met één vaste mannelijke arbeidskracht al dan niet bijgestaan door zijn echtgenote en/of kinderen.

6. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf berekend het aantal sbe voor akkerbouw, rundveehouderij, intensieve veehouderij en tuinbouw. Afhankelijk van het voor deze onderdelen gevonden percentage zijn de hoofdberoepsbedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen". Onderscheiden zijn:

- a. gespecialiseerde rundveebedrijven: 80% of meer van de bedrijfsomvang (uitgedrukt in sbe) komt voor rekening van het rundvee;
- b. rundveebedrijven met intensieve veehouderij: 40-80% van de bedrijfsomvang komt voor rekening van het rundvee en 20-40% voor rekening van de intensieve veehouderij;
- c. gemengde rundveebedrijven: het rundvee omvat 40-80% van de bedrijfsomvang en de intensieve veehouderij minder dan 20%;
- d. gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven: de intensieve veehouderij omvat 80% of meer van de bedrijfsomvang;
- e. gemengde intensieve veehouderijbedrijven: het aandeel van de intensieve veehouderij in de bedrijfsomvang bedraagt 40-80%.
- f. glastuinbouw- en champignonbedrijven: 60% of meer van de bedrijfsomvang komt voor rekening van de glastuinbouw of champignonteelt;
- g. overige tuinbouwbedrijven: het aandeel van de tuinbouw omvat 60% of meer van de bedrijfsomvang;
- h. overige bedrijven.

BIJLAGE 2. Berekening van de netto-toegevoegde waarde van de landbouw in Gemert in 1980¹⁾

Productietakken	Productie- omvang in sbe	Non-factorkosten (guldens) per sbe 2)	totaal (x 1000)	Opbrengsten (guldens) per sbe 2)	totaal (x 1000)	Netto-toegevoegde waarde (guldens) per sbe 2)	totaal (x 1000)
Rundveehouderij + akkerbouw							
- op bedrijven met 130 sbe en meer	23.794	757	18.012	1.192	28.362	435	10.350
- op bedrijven tot 130 sbe en op "overige" bedrijven	4.266	615	2.624	1.051	4.484	436	1.860
Intensieve veehouderij							
- op bedrijven met 130 sbe en meer	19.692	1.093	21.523	1.448	28.514	355	6.991
- op bedrijven tot 130 sbe en op "overige" bedrijven	4.521	1.180	5.335	1.537	6.949	357	1.614
Totaal 1)	52.273		47.494		68.309		20.815

1). Exclusief tuinbouw

2). Ontleend aan "Bedrijfsuitkomsten in de landbouw". Boekjaren 1975/1976 tot en met 1978/1979 L.E.I.-Publicatie nr. 3.95.

BIJLAGE 4. De hoofdberoepsbedrijven naar oppervlakte cultuurgrond in 1976 en 1980

Deelgebied	Aantal bedrijven met cultuurgrond		tot 10 ha		Percentage bedrijven naar oppervlakte 10-20 ha			20-30 ha			30 ha en meer	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1976	1980	1976	1980	1980
Esdonk	24	24	29	29	50	42	21	29	-	-	-	-
Gemert - Handel - Mortel	114	107	51	61	43	31	5	8	1	-	-	-
Broekkant	25	27	48	41	28	37	24	22	-	-	-	-
Elsendorp-Noord	58	56	50	48	38	39	5	6	7	7	7	7
Mortelse Peel	57	59	44	44	44	36	7	15	5	5	5	5
Elsendorp-Zuid	8	8	13	13	-	13	13	-	74	74	74	74
Totaal	286	281	46	49	40	34	9	12	5	5	5	5

BIJLAGE 5. Enige kengetallen van de hoofdberoepsbedrijven in de gemeente Gemert naar deelgebied

Deelgebied	Aantal be-		ha cultuur-		ha per be-		sbe per be-		sbe per		melkkoeien		g.v.e. per	
	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980	1976	1980
Esdonk	24	24	344	376	14,3	15,7	164	190	149	163	37	51	3,4	3,7
Gemert - Handel - Mortel	118	109	1.121	951	9,8	8,9	133	161	125	149	26	38	2,6	2,6
Broekkant	26	28	333	316	13,3	11,7	175	188	138	159	34	56	2,9	3,4
Mortelse Peel	61	62	686	765	12,0	13,0	180	232	145	186	35	56	3,3	3,6
Elsendorp-Noord	63	60	654	649	11,2	11,6	164	195	134	158	44	50	2,8	2,9
Elsendorp-Zuid	8	9	296	275	37,0	34,5	289	289	231	200	81	116	2,7	3,0
Totaal	300	292	3.434	3.332	12,0	11,9	159	192	137	163	35	52	2,9	3,1

1980	Percentage grond in gebruik voor:				Percentage productie-omvang voor:				Percentage bedrijven per type			
	bouwland	grasland	tuinland	akkerbouw	rundvee	veredeling	tuinbouw	rund- veebe- drijven	intensie- ve vee- drijven	overige bedrijven	houderij- bedrijven	
Esdonk	24	75	1	9	67	23	1	75	21	4		
Gemert - Handel - Mortel	37	60	3	8	31	48	13	35	51	14		
Broekkant	20	74	6	4	46	35	15	39	43	18		
Mortelse Peel	17	79	4	3	44	42	11	47	44	9		
Elsendorp-Noord	17	82	1	3	42	45	10	43	50	7		
Elsendorp-Zuid	7	93	0	2	80	18	-	78	22	-		
Totaal	23	74	3	5	44	41	10	44	45	11		